

16.

DISSERTATIO IVRIDICA INAVGVRALIS

DE

FINIBVS
PRIVILEGIORVM
REGVNDIS

QVAM

IN REGIA FRIDERICIANA

PRAESIDE

ACADEMIAE FRIDERICIANAE DIRECTORE

DN. IVSTO HENNING. BOEHMERO

ICTO POTENT. REGI BORVSS. A CONSIL. INTIMIS
FACVLTAT. IVRID. PRAES. VICAR. ET P. P.

D. MARTII MDCCXXXVI.

HORIS ANTE ET POMERIDIANIS

H. L. Q. C.

PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISIONI
SVBMITTIT

IOANNES LVDOVICVS DV PVY
HASSO-CASSELLENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

LITTERIS IOAN. FRID. GRVNERTI, ACAD. ET SENAT. TYPOGR.

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO
D O M I N O
FRIDERICO
HASSIAE LANDGRAVIO,
PRINCIPI HERSFELDIAE,
COMITI CATTIMELIBOCI,
DECIAE, ZIEGENHAINAE,
NIDDAE ET SCHAVMBVRGI,
RELIQVA;

PRINCIPI AC DOMINO
CLEMENTISSIMO.

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO
DOMINO
FRIDERICO
HASSIAE LANDGRAVIO,
PRINCIPIS HESSE LIDIAE,
COMITI CATIMELIBOGI,
DECANE, ZIEGENHAINAE,
MIDDAE ET SCHVAMBURG,
RELIQVA;

PRINCIPIS AC DOMINO
CLEMENTISSIMO

SERENISSIME PRINCEPS,
DOMINE CLEMENTISSIME.

RIDERICI *Nomine Serenissi-*
mo, TIBI sacro, cur ex-
splendescere gestiant leuiden-
ses hae pagellae, rationes habeo
raesentissimas. Et cum plu-
rimum eruditorum, qui ingeniorum suorum spe-
cimina

*cimina personis Augustalibus consecrare au-
dent, audaciae eiusmodi excusationes undequa-
que soleant corradere: ego me multo feliciorum
praedicare queo, quod huius, ut videri posset,
temeritatis meae causas allegare valeam, non
tam peregrinas & e longinquo quasi accersitas,
quam manifesto proximas iuxta ac domesticas.
Cui enim magis hoc, quicquid est, sacrum esse
cupiam, quam Principi litteras maxime fa-
uenti, qui eruditionis solidioris doctrinas do-
ctoresque in academiis ipse colit, immo amat,
& cuius quasi ad exemplum totus componitur
orbis litterarius? Quis maiori seueritate ra-
tiones cursus, quem aiunt, academici bono
cum Deo a me peracti exigere potest, nisi in
spem Augustalis Familiae ac subditorum prae-
sidium, adolescens futurus PATRIAE PA-
TER? Sique arbor honoretur, cuius nos um-
bra tuetur: quem intensiori mentis cordisque
veneratione ac cultu prosequar quam TE,
Prin-*

*Principem genti meae indulgentissimum, & qui
pro TVA singulari, qua laudaris, clementia
iteratis vicibus coram gratiose excepisti tenui-
tatem meam? Hisce rationibus ponderosissimis
suffultus, merito praeterire possum silentio
scriptionis huius argumentum, ipsis regibus
principibusque dignum; ducem, quo in nego-
tio hocce usus sum, celebratissimum; ardorem
iustissimum, patriae, nostri ortum sibi vindi-
canti, cui me totum consecraui ad patrios
lares proxime reuersurus, dextre inseruiendi;
aliaque plura & magis trita, quibus eruditi
litteris suis dedicatoriis veniam exorare solent.
Eadem igitur frontis serenitate, qua Augustissi-
mus Patruus TVVS, Suecorum Rex poten-
tissimus primitias meas academicas Marburgen-
ses quondam suscepit, accipias & TV, Sere-
nissime Princeps, studiorum meorum cotopho-
nem, pietatis in TE meae testem omni exce-
ptione maiorem, cui cum omnigenae ac peren-
nan-*

uantis TIBI felicitatis voto, quod omnis
Hassa omnesque boni suspiriis deuotissimis me-
cum concipiunt, adiungo qualescunque animi
corporis fortunarumque mearum vires

SERENISSIMO NOMINI
TVO

Dabam
in alma Fridericiana circa
finem mensis Martii,

A. G. die 10. CO XXXVI.

ad ornand usque fidei & obse-
qui sacramento dicatas

IO. LVDOV. DV PVY,

Hasso-Castellan.

PRAEFATIO.

Tudiorum academicorum studio feliciter per Dei gratiam emenso, id mihi superesse visum fuit, ut profectuum meorum specimen aliquod ederem, eoque rationes cursus academici ad metam perducti redderem. Haec huius, quam Tibi B.L. offero, scriptiois genuina causa est atque ratio. Eodum enim summos honores ICTis solemnes aliquando capeſſere intendo; iisdem sine meritis superbire nolo, quin potius his ante exsplendescere, quam vanis gaudere titulis

A

2 CAP. I. DE PRIVILEGIIS, EORVMQVE

lis, discupio. Absolutis idcirco consuetis iurium candidatis examinibus specimini- busque, publicum hocce, quod dissertatio- nem inauguralem dicere solemus, restabat. Accipe igitur has qualescunque lucubra- tiuncululas; measque in conflictu disputato- rio experire vireculas, de iisque aequus sis censor. Eandem de Tuis Tibi negotiis pol- liceor humanitatem.

CAPVT I.

De priuilegiis, eorumque finibus in genere.

§. I.

De origine & natura priuilegi-
orum in li-
bera republ.
Rom.

PRIVILEGII VOX, quae veteri Latio, libera ad- huc republica, *denegationem iuris communis*, & legem nominatim in *privatum hominem* latam denotabat, ac fere semper *in malam partem* accipie- batur, post, sub imperatoribus, benignam quo- que ab obligatione omnibus imposita *exemptionem*, imo, quamlibet a iure communi, tanquam regula, *exceptionem* significare coepit; demum vsu ita in-
ualuit

valuit vulgari, vt innueret qualemcunque & quacun-
 que de caussa notam *praerogatiuam*, quam non solum *ius*
 seu *lex*, sed *natura* quoque & quoduis *accidens*, alii prae
 aliis impertiret, eumque a communi aliorum non lege
 tantum, sed quacunque etiam conditione & quali-
 tate eximeret. Ita in priori significatu hac voce
 vsus est CICERO in *Orat. pro domo sua*, dum: *Quo*
iure, inquit, *quo more*, *quo exemplo*, *legem nomina-*
rim de capite civis indemnati tulisti? vetant leges sacratae,
vetant XII. tabulae, leges priuatis hominibus irrogari, id
est enim priuilegium. Nemo unquam tulit; nihil est cru-
 delius, nihil perniciosius, nihil, quod minus haec ciuitas
 ferre possit (*). Satis sic, vt opinor, nomen cum re
 ipsa conuenit, cum quodlibet priuilegium (seu be-
 neficium indulgeat, seu poenam dicet inflegendam) sit
 constitutio vel *lex in priuatum lata*, & ita exceptionem
 a lege communi & generali conficiat. Idem innuit
 AGELLIVS *Noct. Attic. L. X. c. 20.* *Neque de imperio*
CN. POMPEII, neque de exitu M. CICERONIS, ne-
que de caede P. CLODII quaestio, neque alia id genus
populi plebisue iussa, leges vocari possunt; non sunt enim
 A 23 *genera-*

(*) SEKT. POMP. FESTVS de *verborum signif.* etiam ad hunc locum
 prouocat; sed in sua integritate non amplius habet. CICERO de
legib. lib. 3. idem repetit: *Id mirandum maiores aucto in posterum*
providisse, in priuatos homines leges ferri uoluerunt. Id est enim pri-
uilegium, quo quid iniustius?

4 CAP. I. DE PRIVILEGIIS, EORVMQVE

generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed singulis concepta. Quo circa privilegia potius vocari debent. Nam veteres priua dixerunt, quae nos singula dicimus (**). Eandem fere deriuationem quoque habet GRATIAN. dist. 3. c. 3. Quid sit privilegium? Privilegia sunt leges priuatorum, quasi priuatae leges. Nam privilegium inde dictum est, quod in priuato feratur. Nam cum leges scribantur in eum finem, vt actiones suas secundum eas instituant ii, qui in societatem aliquam civilem coierunt, & ita norma esse debeant actionum eorum, consequens est, vt ius commune constituere omnibus debeant, & quoscunque ligare, l. 1. § 8. ff. de LL. nisi quos legislator speciatim ab earum vinculo exemptit. Eiusmodi exemptio privilegium dicitur, & ius singulare, vti l. 16. ff. eod. item constitutio personalis, §. 6. Inst. de I. N. G. & C. & praerogatiua. l. vlt. C. de fructib. §. lit. expens. Nec mirum, si privilegii vox praefcis Romanis in statu democratico in malam potius, quam bonam partem accepta fuerit, & ingratham plerumque & acerbam exemptio exemptionem significaret. Postulat enim natura status democratici, vt aequalitas inter ciues conseruetur, & aequali omnes ciues iure fru-

an-
 (*) Nihil tamen frequentius est, quam quatenus decreta comitialia populi Rom. etiam leges vocari. Inde appellatio legis regiae, quae vocatur augustum privilegium in l. un. §. 14. C. de caduc. toll.

antur: cum autem per priuilegia ab illa aequalitate
 recedatur, libertas quorundam laxetur, ceterorum
 restringatur, & omnes nihilofecius idem libertatis
 desiderium teneat; indeque odia, iurgia, inuidiofae
 diffensiones & aemulationes oriantur, non potuit
 fieri, quin omnem in eo sollicitudinem ponerent
 Romani, libertatis tam studiosi, ne *leges in singulas
 personas* constituerentur, & si quando per *rogationes
 ad populum* constitutae fuerint, acerbam potius quam
 beneficam & gratam priuationem continerent.

§. II.

Sed postquam respublica paulatim inclinare
 coeperat, & quorundam potentiorum ciuium ambi-
 tus factiones & bella ciuilia concitauerat, frequen-
 tius *de singulis* scita populi, & in *favorabilibus* quo-
 que, lata fuere; v. c. cum magistratus ante certum
 tempus capere, aut intra certum tempus iterare ve-
 titi, obtinerentur, vel vni plures prouinciae & in
 plures annos, contra leges, regendae concrederen-
 tur. Mutata dehinc Romanae reipublicae facie, in-
 gens quoque in legibus condendis contigit mutatio;
 tum *princeps*, & quidem maiori cum libertate, ac
 olim libera republica *populus ipse*, non tantum *ius
 generale*, quod omnes ligaret, sed *speciale* quoque in

Ea inclinanti
 & sub impera-
 toribus

6 CAP. I. DE PRIVILEGIIS, EORVMQVE

singulos constituebant. Cautè tamen odiosa *legum & privilegiorum* appellatione abstinuisse videntur imperatores, illis *constitutionum generalium*, his *specialium* seu *personalium*, §. 6. l. de l. N. G. & C. item *beneficiorum principis*, l. 3. ff. de constit. princ. l. 43. pr. de vulg. & pupill. substit. l. 68. & l. 191. de R. I. nomina tribuentes. Sub hisce imperatoribus itaque maiora indies incrementa cepit materia de privilegiis, & iura specialia, quae non nisi exceptiones a iure communi sunt, mirum in modum multiplicata fuerunt.

§. III.

Maximus eorum usus in ecclesia Romana.

Omniùm autem maxime materia de *privilegiis* frequentata est, ex quo ecclesia Romana primatum & principatum, imò monarchiam quandam universalem affectare coepit, & non contenta rebus sacris & ecclesiasticis, plurima & tantum non omnia civilia & secularia negotia ad se trahere conata est. Rigorossissimi erant sua natura canones, decreta ceteraeque leges ecclesiasticae & durum admodum iugum imponebant fidelibus; quare vix aliud remedium suppetebat, quam ut privilegiis, dispensationibus, indulgentiis, gratiarumque papalium speciebus aliis plurimis rigor iste emolliretur, laxarentur legum vincula, & impositorum onerum remitteretur.

tur grauitas. Neque excogitari poterat quicquam, quod magis opportunum esset, ad deuinciendum sibi christianum orbem, quaqua patebat, vniuersum. Nimirum ea re effectum est, vt innumerabilis subinde multitudo fidelium Romam confugeret, conflueretque, remedia pariter animae & corporis ab indulgentissima matre ecclesia Romana anxii postulantes; indeque non potuit fieri, quin nomen summi vrbis episcopi toto in orbe celebraretur maxime. Nimium quantum mos iste inualuerat iam iam Carolidarum aeuo, hoc est, Seculo P. C. N. IX. prout ipse Pontifex NICOLAUS I. in epist. 20. ad Carolum Caluum apud HARDVIN. tom. V. conc. p. 235. cit. a DN. PRAES. in dissert. praelim. ad T. IV. I. E. P. p. 5. testatur inquiring: *ad hanc sanctam Romanam, cui Deo autore deseruimus, ecclesiam, quae ob sui privilegii principatum, quo ceteras Dei ecclesias orbe uniuerso diffusas excellit diuinitus, de diuersis mundi partibus quotidie multi sceleris mole oppressi confugiant, remissionem scilicet & veniam sibi gratiam tribui supplici & ingenti cordis moerore poscentes: a qua vero ob insigne dilectionis meritum & debita compassiois gratiam, recti libraminis auxilium cunctis fide petentibus intentione tribuitur atque largitur* Hoc cum semel animaduertisset curia Romana, quan-

8 CAP. I. DE PRIVILEGIIS, EORVMQVE

quantum scilicet autoritatis, potestatisque inde sibi accedere posset, nihil omittendum putauit, quod eam indices magis magisque augere & stabilire valeret. Et cum semel in morem iuisset, vt pro obtinendis huius ecclesiae gratis pecuniam offerrent ipsi fideles; *auraque plumbum Romanum* emerent miseri, ingentes adhuc diuitias inde sperare poterat ecclesia gratiosissima. Hinc omnem nauauit operam, non solum vt plena & libera dispositio omnium rerum & causarum ecclesiasticarum ad suae potestatis plenitudinem pertinerent, atque ea *secundum hanc potestatis plenitudinem DE IVRE SVpra IVS DISPENSARE* posset, (vti loquitur *c. 4. X. de concess. praeb. & eccles. non vac.*) sed praeterea quoque, vt quasuis res mere seculares ad forum ecclesiasticum subque suam censuram traheret; vno verbo, id ageret vnice, vt dum sibi nulla lex esset scripta, nulli termini positi, ipsa vniuerso orbi leges praescriberet; terminos figeret sola. Ita enim PIVS V. in bulla ap. LARREVM *hist. Anglic. tom. II.* ipse de se scribit: *PIVS episcopus, seruus seruorum Dei &c. Ille qui regnat in coelo & in terra, dedit S. Petro, principi Apostolorum, omnibusque eius Successoribus regimen ecclesiae catholico-apostolicae, extra quam nulla est salus, cum absolutissima nullisque inclusa limitibus potestatis atque iurisdictionis plenitudine, ipsum constituit*
suore-

Supremum monarcham in omnes nationes, ad eradicandum, destruendum, dissipandum, plantandum, aedificandum &c. Peperit ista gratiarum & priuilegiorum dispensatio immensos thesauros ecclesiae Romanae, ceu illud suo tempore ingenue fatetur CONRADVS Abbas Vrsperg. cit. a DN. PRAES. in cit. diff. praelim. ad T. IV. I. E. P. pag. 13. in haec verba erumpens: Gaude, mater nostra Roma, quoniam aperiuntur cataclae thesaurorum in terra, ut ad te confluant riuus & aggeres nummorum in magna copia. Laetare super iniquitate hominum, quoniam in recompensatione tantorum malorum datur tibi pretium. Iocundare super aduultrice tua discordia, quia erupit de puteo infernalis abyssi, ut accumulentur tibi multa pecuniarum munera. Habes quod semper sitiisti. Decanta canticum, quia per malitiam hominum non per tuam religionem orbem vicisti. Ad se trahit homines non ipsorum deuotio aut pura conscientia, sed scelerum multiplicum perpetratio & litium decisio pretio comparata. Nec est, quod credamus, sermonem in eis, quae hactenus dicta sunt, non tam esse de priuilegiis, quam de aliis gratiarum speciebus, indulgentiis puta, dispensationibus, aliisque, quae a priuilegiis admodum differunt, prout vberius docet DN. PRAESES cit. diff. praelim. T. IV. I. E. P. §. 17. Sed, licet quaedam adsit differentia, conueniunt tamen istae gratiarum species in eo, quod legum rigorem

B

tempe-

temperent omnes & singulae; & sicuti infinita legum ecclesiasticarum moles & filua immensa est, ita in gratiam certarum personarum in perpetuum haec vincula laxare, & iura singularia indulgere consuevit ecclesia Romana omnium maxime. Loquuntur id innumera priuilegia & iura singularia in corpore iuris canonici & bullario clausa, quorum si quis integrum catalogum texere vellet, facile inueniret, numerum eorumque ab imperatoribus collata sunt, hic ter quaterue superari. Et ipse BONIFACIUS VIII. in bulla anni 1302. ap. RYMERVM T. II. act. Anglic. p. 903. *Romani pontifices, inquit, praecellens auctoritas qualitates negotiorum, statum conditiones, & merita personarum diligenti circumspectione prospiciens, nonnulla interdum certis personis, quae alias forent illicita, concedit de suae plenitudine potestatis: tunc in illis rigorem iustitiae mansuetudine temperans, & quod negant iura, de gratia benignitatis indulgens, praesertim cum necessitas exigit, & causa rationabilis id exposcit.* Exempla quaedam priuilegiorum iuris canonici suppeditat DN. PRAESES cit. diss. praelim. §. 62.

§. IV.

Sicuti autem iura & leges in genere tum circa personas, quam circa res, causas, & actiones versantur, ita quoque contigit, ut iura singularia varia ratione,

Varia significatio vocis priuilegii.

tionē, tam personis quam rebus constituerentur. Et (I.) quidem *causis & rebus* tribuitur, ex singulari, quae eas concomitatur, aliqua ratione, non habito certae personae respectu. Talia v. g. data sunt dotibus, piis causis, alimentis, libertati, mercaturae, &c. quae quidem *privilegia* proprie haud dicuntur, quod non in singulas personas iura constituentur, sed saltem quaedam peculiaris qualitas rebus eiusmodi, lege deferente, inhaereat; latius tamen sumta *privilegii* voce, hoc nomine ut plurimum designari solent. (II.) Certo quoque *personarum* ordini in genere plura singularia iura passim tributa sunt, citra respectum ad certum aliquod subiectum; & ita rursus in singulas personas non fertur, sed potius huic personarum ordini ius perpetuum, *singulare* tamen, conceditur. Sic *iura singularia* sunt militum, nobilium, minorum, ministrorum ecclesiae, religiosorum, doctorum, professorum, studiosorum, mulierum, miserabilium personarum, aliorumque. Denique (III.) *certae personae* quandoque ius singulare datur, & ita lex in *singularem personam* fertur, quae *constitutio personalis* proprie vocatur, l. 1. §. 2. ff. de *constit. princ. v. 9.* si princeps alicui ex singulari gratia *immunitatem a tributis* inducit.

Eaque strictior, pro personali priuileg.

§. V. Quamuis vero in sensu stricto ius singulare, certo indiuiduo contra iuris communis tenorem datum, tantum *priuilegium* vocatur, quasi ius in *priuum*, seu *priuatum*, id est, certam & singularem personam constitutum; c. 27. X. de V. S. inualuit tamen vsu forensi, vt quodcunque ius singulare, quo a iure communi receditur, & tam, quod certis *caussis* & *rebus*, quam quod certo *personarum ordini* indulgetur, aequae ac illud, quod certo indiuiduo tribuitur, *priuilegium* dicatur. Vfus iste fori in ipsis quoque legibus nostris fundatus deprehenditur. Sic in l. 196. D. de R. I. dicitur, quod *quaedam priuilegia cause sint, quaedam personae*. Dotis praerogatiua priuilegii nomine venit in l. 74. D. de iur. dot. l. 22. in fin. solut. matrim. l. 52. pr. & §. 1. de pecul. priuilegium quoque datum est debitis pupillaribus, l. 9. §. 1. de admin. & peric. iur. pecuniae in refectionem aedium creditae in l. 25. de reb. cred. tribuitur porro priuilegii vox iuri singulari, certo personarum ordini dato, vt in l. 36. §. fin. de fideicommiss. libertat. vbi priuilegii ciuitatis vel corporis vel officii mentio fit, priuilegia militum in l. 40. D. de administ. & peric. iur. l. 24. de testam. milit. priuilegia fisci in l. 6. §. 1. de iure fisci allegantur. Certe si ad usum vulgarem respicias, quid frequentius est? quam quod

quod iura pupillorum, militum, studioforum, clericorum, piae caussae, dotis, creditorum, iuramentorum &c. priuilegia communiter dicantur.

§. VI.

Ceterum mittimus hic latissimum illum & vere improprium *priuilegii* vocis significatum, cuius supra mentionem inieciimus, quando scilicet denominatio ista largitur qualicumque & quacunque de causa notae praerogatiuae, quam non solum ius, sed natura quoque, & quoduis aliud accidens, alii prae aliis impertit, eumque a communi aliorum, non lege tantum, sed quacunque alia conditione & qualitate eximit. Hoc sensu occurrit vox *priuilegii* apud SENECAM *de vitae tranquill. c. 3.* *Si dicis, sapientem aequo animo laturum iniuriam, nullum habet priuilegium. Contingit illi res vulgaris, & quae discitur ipsa iniuriarum assiduitate, patientia.* Item si v.c. dixerim: Omnes homines mortales sunt; nullum hic datum est *priuilegium*.

Latissima, de notans quamlibet praerogatiuam.

§. VII.

Potius vocem *priuilegii* hic accipimus in *sen- su iuridico*, & ad eius essentiam requirimus, vt concedatur *priuilegium* ab eo, qui legem ferre & ius condere potis est. Cuius enim est sancire leges ge-

priuilegii definitio.

nerales, eiusdem quoque esse debet constituere priuilegium seu ius singulare, quia itidem vim legum habet, & per illud persona vel res quodammodo iuris communis tenori eximitur, quod nemo potest, nisi qui iuris condendi potestate gaudet. Quales in imperio nostro R. G. sunt imperator, & ex iure superioritatis territorialis status imperii, in suis quilibet territoriis & prouinciis. Et praeterea in priuilegium concedente potestas legislatoria eo magis requiritur, quod priuilegium quoduis, siue *personale* siue *reale* sit, vim omnes generaliter obligandi habere debeat, & omnibus necessitatem imponendi, ne tali priuilegio maclatum, in eiusdem usu turbent, impediant, aut priuilegii limites inuadant. Nectamen vocis praedictae significatum adeo constringimus, vt saltem *constitutiones personales* illo includere velimus, quin potius, iuxta forenses usum, ius quodcunque singulare, quo a iure communi receditur; siue illud *certis causis & rebus*, siue certo *personarum ordini*, siue *certo* demum *indiuiduo* fuerit datum, sub hac denominatione includamus. Est itaque nobis PRIVILEGIUM *ius singulare, seu speciale, contra iuris vniuersalis, seu communis tenorem, certae rei vel personae, a summo imperante, aequitatis administrandae causa, legitime tributum.* H. GROTI. de I. B. & P. L. II. c. 18.

c. 18. s. 4. L. B. ab ENENCKEL de priuilegiis, L. I.
c. II. s. 6.

§. VIII.

Proxime conuenit priuilegium cum dispensatione, adeo vt Canonistae hac vtriusque similitudine decepti, iura singularia, priuilegia & dispensationes eadem plerumque definitione complectantur, prout docet DN. PRAESES in dissert. de sublimi princ. ac statuum euangelicor. dispensandi iure Sect. I. c. 1. §. 9. nor. (g). Non tamen per omnia vnum sunt idemque; praelaudato namque Auctori iam cit. diss. p. II. DISPENSATIO ita definitur, quod sit prouida ac gratiosa legis prohibitiuae vel praecipituae a legislatore facta relaxatio in certo & peculiari casu, vt hic, circa exemplum tamen, licite & valide fieri vel omitti queat, qui alias omittendus vel faciendus erat ex legis praescripto. Genere conueniunt, certum est; nam aequae beneficium principale est dispensatio ac priuilegium: conueniunt quoque in plurimis aliis, adeo vt saltem vnica supersit differentia, quae vtrumque actum separat, quod videlicet dispensatio duntaxat ad vnum actum determinetur, & cum eo expiret, ad eoque constituat ius quoddam personale in vno aliquo actu, vt ne quidem ab eo, quo cum dispensatum est, ad alios actus trahi queat. Sic v. c. cui per dispensationem permissum est, vt possit vxoris defunctae foro-

Differentiae
eius a iure di-
spensandi.

26 CAP. I. DE PRIVILEGIIS, EORVMQVE

sororem ducere, ea defuncta, tertiam sororem, sine
 noua dispensatione, ducere nequit. Equidem se-
 cundum ius Rom. etiam tale ius personale, ad vnum
 actum duntaxat directum, *privilegium* dici posset, &
 parum referre videtur, vtrum ad vnum actum, an
 vero ad similes alicui indulgeatur; adeoque nequi-
 dem hoc sensu a *privilegio* differret. Quoniam ta-
 men vsu forensi *privilegium* ordinarie praedicatur
 de tali *iure speciali*, quod contra regulam iuris com-
 munitatis quid *in genere* constituit, & *ad omnes actus*, cir-
 ca quos *privilegium* versatur, dirigitur, illisque *in*
genere singulare ius perpetuum vel *nouam regulam* con-
 stituit, omnino hanc differentiam admittendam vl-
 terius euincit, DN. PRAES. c. 1. §. 12. seq. Interim ne-
 gari nequit, quod haec differentia non tam essentialis,
 quam saltem accidentalis sit; realis tamen est illa,
 & ad vnum ab altero discernendum sufficiens.

§. IX.

Item a muta-
 tione legis.

Porro, licet *privilegium* quandam legis seu iuris
 mutationem inuoluat, tamen a *mutatione legis* in spe-
 cie sic dicta, multum differt; nam per *privilegium*,
 non tam lex ipsa, quam valor eius & efficacia, circa
 vnam alteramue rem, personam, aut totum perso-
 narum ordinem, mutatur. Salua nimirum lex ma-
 net, & non nisi circa personas vel res, per *privile-
 gium*

gium exceptas, laxationem, suspensionem aut alterationem patitur. E contrario *mutatio legis*, si plenariam destructionem, magnam saltem eius quoad vniuersos subditos mutationem infert.

§. X.

Differt denique etiam priuilegium ab *interpretatione ex aequitate*, eaque tam *restrictiua*, quam *extensiu*a. Scilicet *priuilegium* ex parte tollit legem, *interpretatio* eam dextre interpretatur; *illud* certas personas eximit ab obligatione legis: *haec* legem ad praesentem casum non pertinere ostendit propter naturalem aliquam seu aequitatis rationem, quod scilicet alias absurdi & iniqui quidpiam inde consecutum foret: haud raro enim tam violentae occurrunt *perisdores*, vt in iis legem seruare velle, sit in leges praecipuas peccare. *Priuilegium indulgere* solius imperantis est; *legem interpretari* ad officium Icti & cuiusuis iudicis etiam pertinet.

Et ab interpretatione ex aequitate.

§. XI.

Diximus haecenus, quatenam tam in *libera publica Romana*, quam *ea inclinante, subque imperatoribus* priuilegiorum fuerit origo atque natura; inde de varia vocis priuilegii significatione strictiori, latiorique quaedam addidimus, subiungentes demum,

Fines, terminae, quae quid? regere quid?

C

quo

quo sensu & qui nobis hic accipiatur ac definiatur *privilegium*, & quomodo a iure dispensandi, *mutacione legis*, & *interpretatione ex aequitate* illud differre dignoscatur. Superest, vt iam de altera rubricae parte, quae est *de finibus regundis*, paucis agamus. Est autem *finis* in genere extremitas vnius cuiusque rei, hoc est, id, in quo vnaquaeque res terminatur, das Ende, das äusserste eines Dinges; & finem quasi *finem* dictum putat ISIDORVS XV. 14. inquit: *Fines dicti eo, quod agri funiculis sint diuisi. Mensurarum enim lineae in terrarum partitione tenentur. Fines*, in plurali, pro *terminis* seu *limitibus*, Grenzen, vfitatissimum est; & in specie de agris praedicantur, quod fines seu limites & terminos habeant. Inde totus titulus in Digest. *de finibus regundis*, id est, dirigendis, discriminandis & statuendis. *Regere* enim antiqua & Decemuirali significatione est, suis finibus terminatum habere. De terminis quoque seu limitibus plures peculiares leges rogatae sunt, *Sempronia*, *Mamilia*, *Cornelia*, *Iulia* &c. Deinde in sensu morali sumitur pro causa, propter quam aliquid fit, die Absicht, der Endzweck; Sic CICERO scripsit quinque libros *de finibus bonorum & malorum*, i. e. de extremis, ad quae referuntur omnia, & quorum causa omnia facienda sunt aut fugienda. Nos dum privilegiis suos

suos *fines* esse, qui *regendi* sint & dirigendi, asserimus, rō *fines* quidem accipimus improprie, quippe illud rebus moralibus seu iuribus attribuentes; non autem tam arcte vocis significatum circumscribimus; vti CICERONI in laudatis libris *de finibus*, & ciuilibus philosophiae doctoribus alias consuevit, vt scilicet sub nomine *finium* tantum includamus causas rerum moralium seu ciuiliū finales. Paulo latiori vocem accipimus sensu, & *fines nobis sunt ex-remitas seu ora vltima negotii vel rei cuius ciuilibus & moralis, quae essentiam eius & accidentia, seu omnem latitudinem & extensionem eiusdem stricte includit, illudque ab aliis rebus moralibus determinat. Vel potius: sunt modus certus & restrictus, quo negotia moralia seu ciuilia ita circumscripta sunt, vt eum excedere nequeant. Hic quoque significatus sat frequenter occurrit, & rebus quoque moralibus terminos suos figi, limites, metasque statui, satis notum est. Sic fines tribuuntur (a) pretio in l. 66. §. 3. de euict. (b) conuentionibus, l. 17. c. loc. (c) quotae ex L. Falcidia, l. 15. §. 4. ad L. Falcid. (d) obligationi ex peculio, l. 19. de compensat. (e) in primis vero mandato, c. 21. X. de offic. & pot. indic. deleg. PAVLVS ait in l. 5. pr. mand. diligenter igitur FINES MANDATI sunt custodiendi: nam qui excessit, aliud quid facere videtur. Vnde qui mandatum egressus est, tenetur.*

*l. xi. mand. h. e. qui formam mandati egreditur, vt
CAIVS in fragm. iij. 17. ait. Denique (S) etiam de
privilegiis praedicantur fines in c. 20. X. de privileg.
Meta proprie quidem significat corpus ex rotunda
basi in acutum fastigium assurgens, eiuem Reges;
deinde tamen quoque pro termino vsitata vox, ad
quem cursu contendebant, imo metaphoricè de fine
chiusus rei adhibetur, Ziel oder Ende. Hinc VIR-*

GIIVS: His ego nec metas rerum, nec tempora figo.

ET OVIDIVS: Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam.

*Metari significat metas ponere seu constituere, &
ita locum seu spatium definire, siue certis finibus,
terminisque circumscribere. Fines, metasque de re-
bus quoque moralibus & ciuilibus praedicari, teme-
re negabit haud facile quisquam; definiri illas, suas-
que ipsis esse definitiones, terminos & metas, quo-
tidiana docemur experientia. Meta praedicatur de
termino temporis. l. 23. C. de poen. l. 31. C. de appellat. Me-
tas seu fines privilegiorum loquitur c. 7. X. de privil. in
fin. ibi: Sic enim eos volumus privilegiorum suorum ser-
uare tenorem, quod eorum metas transgredi minime vi-
deantur. Metas sibi traditas habere dicuntur inqui-
sitores, quas tamen vt plurimum excedunt iuxta
clem.*

clem. i. de haeret. Cum enim fines turbari possint, vt dicitur in *c. 2. X. de priuil.* necesse omnino est iudicium finium regundorum. Sed sufficiant iam haec dixisse de rubro dissertationis nostrae; quod est de *finibus priuilegiorum regundis*, seu, quod idem est, *dirigendis*. Cum lege loqui, & vel Decemuirali quoque, haud erubescit ICTus; nec prisca locutio in verbo *regundis* facile quemquam cultioris latinitatis amantem offendet.

§. XII.

Sed antequam ad ipsam, quae de *turbatis priuilegiorum finibus* regundis est, tractationem procedamus, opus mihi quidem esse videtur, vt quaedam adhuc generalia de *natura & effectibus*, praecipuisque *diuisionibus* priuilegiorum praemittamus, ex quibus deinde de *turbatis & confusis priuilegiorum finibus* iisdemque, prout par est, regundis & ad regulas suas reducendis, iudicium institui possit. Et initio quidem disquirendum est, *num priuilegia reipublicae necessaria & salutaria sint, nec ne?* Plures sunt rationes, quae negatiuae sententiae fauere videntur; ast re accuratius perpenſa eadem facile remoueri possunt. Per *priuilegium* iusaliquod singulare constitui, leges generales infringi, supra iam dictum est.

De natura & effectibus priuilegiorum.

quum hoc, & a ratione administrandae reipublicae alienum videtur: nam per privilegia leges salutis publicae causa in uniuersos & singulos latae, in priuatorum gratiam re ipsa, licet quoad certas personas & restantum abrogentur. Hinc porro, inter ciues *inaequalitatem* pariunt, odio & indignatione incendunt reliquos, dum cupiditas insatiabilis eos, qui eiusmodi beneficio principali fruuntur, ad maiora semper amplectenda compellit. Inde bella, dissensiones, aemulationes, turbae plurimae. Nam cum prima aequitatis pars *aequalitas* esse videatur, omniumque rerum & personarum, quae priuatam degunt vitam, aequalis esse debeat conditio, & quod uni permittitur, caeteris prohiberi aequalitas vetet; quomodo privilegia aequa possunt credi, quae *aequalitatem* tollere videmus. Igitur nec beneficium cum alterius iniuria postulare convenit, *l. 12. ff. ad Trebellian.* nec quod inter alios agitur, alteri nocere debet, *l. 13. in fin. pr. l. 29. §. vii. D. de seruic. l. 10. D. de iure iur.* nec omnino in iniuriam cuiusquam beneficia tribuere moris est. *l. 4. C. de emancip. lib.* Natura enim aequum est, neminem cum alterius damno fieri locupletiozem, nec damnum sentire aliquem ex alterius lucro debere. *l. 14. D. de condit. indeb. l. 6. §. 2. D. de iur. dor.* Iam autem omne privilegium cum

cum alterius damno coniunctum inueniet, quisquis singula bene considerauerit; nam quicquid alienum nobis tribuitur, de alieno dari necesse est; & si vel saltem honor aut dignitas aliqua alicui per priuilegium tribuitur, ea quoque alteri aliquid decedere videtur. *c. 1. X. de priuil.* Ne plura addamus heic, ipse IUSTINIANVS IMP. *in auth. Vt omnes obediant iudicib.* §. 4. priuilegia damnare videtur verbis: *Hanc dicentes iustitiae legem, adhuc potius faciemus eam iustiore, si nulli permittamus habere contra eam quaedam priuilegia, nec excipi ab hac lege quolibet priuilegio.* Vera quidem sunt, quae haecenus diximus, suo modo; sed ad abusum potius, qui in primis in curia Romana regnat, quam *verum & necessarium usum* priuilegiorum pertinent. Nam si verum usum eorundem probe perpendimus, inueniemus, quod is, qui omnia priuilegia e republica, qualis qualis illa sit, proscribenda putauerit, iniquissimam inaequalitatem introducendam, eoque ipso iustitiam & aequalitatem inter homines tollendam suadeat quam apertissime. Hoc sequentibus, vt alia iam omittamus, argumentis probari posse confidimus. Ipsa iuris legumque, non nostrarum solum, sed quarumcunque, *natura & ratio*, priuilegiis sine summa iustitiae rerumque omnium perturbatione carere

non posse, satis euincit. *Nulla enim lex, neque Senatusconsultum prolatum in republica Romana videtur, ad omnia sufficienter promulgatum, sed multa indigere correctione, vt ad naturae varietatem et eius machinationes sufficiat.* Verba sunt IVSTINIANI IMP. in praef. *Auib. quib. mod. naturales filii.* Idem confirmant *l. 2. §. 18. C. de veter. iur. enucl. ibi: non desperamus, quaedam post emergere negotia, quae adhuc legum laqueis non sunt innodata, & l. 2. D. vnde cognati l. 19. D. de l. & l. Causa huius est, quod iura non de his, quae raro, sed de his, quae vt plurimum accidunt, nec in singulas personas, sed generaliter constituuntur. l. 3. & seqq. D. de l. & l. Nam cum magna sit naturae & negotiorum humanorum varietas, & nihil inter homines adeo stabile, vt nullam patiatur mutationem, inde sequitur, vt omnibus, quamvis accuratissime latis legibus, omnes & singuli casus haud comprehendantur. Nec vniuersaliores tantum, sed & duriores aequo aliquando sunt leges, acerbiores quoque, strictae nimis & rigidae, aut dolis occasionem, nisi temperentur, subministrantes. Quare nunc supplendae sunt, nunc exceptione, aliove remedio adiuuandae, & corrigendae; nunc rigor laxandus, nunc seueritas mollienda, subtilitas. *at stricta nimis ratio omit-*
ten-*

tenda. Denique non tantum *poenis* sed & *praemiis* ciues in officio continendi, *l. i. de l. & l. adeoque* sicuti aequum est, vt delinquentes poenis afficiantur, ita pariter aequitas desiderat, vt qui prae ceteris reip. commodis inuigilant, eiusque salutem promovent, praemia accipiant, inter quae primum locum occupant priuilegia.

§. XIII.

Cum porro pro varia natura & indole variarum priuilegii specierum, diuersum quoque sit de *finibus* eorum *regundis* iudicium; hinc non inconsultum esse credimus, antequam ad ipsum, quod iam diximus, iudicium accedamus, *potiores* priuilegii *diuisiones*, quantum quidem ad scopum nostrum opus est, recensere. Prima & praecipua diuisio priuilegii est, cum dispescitur in *personale* & *reale*. Fundata est haec distinctio in *l. 68. & 296. D. de R. I.* nec non *l. i. D. de iure immun.* *Personale* vocatur, quod *intuitu* personae conceditur, seu cuius proxima & immediata causa fuit *persona*, cui tanquam subiecto immediate cohaeret, & regulariter cum eadem extinguitur. *l. 196. D. de R. I. l. i. §. 2. D. de constit. princ. l. 42. D. de administr. & peric. tut. l. 14. D. de testam. tut.* *Reale* priuilegium est, quod *causae* vel *rei* tribuitur, in eum finem, vt ob istam causam vel rem

De potioribus
diuisionibus
priuilegii.

persona, cui datum, singulari fruatur iure. Et tale
 priuilegium in quemlibet caussae istius vel rei legiti-
 mum possessorem transit. *arg. l. 196. D. de R. I. l. 1. §. 1.*
D. de iure immun. Porro priuilegium aliud *generale*,
 aliud *speciale* dicitur. *Speciale* vocant, quod *uni* tan-
 tum & *singulari personae* vel *loco* tributum; *generale*,
 quod *pluribus* eiusdem generis communiter indulge-
 tur. *l. ii. §. 2. ff. de minor. l. 9. C. de calumniator. l. 9. C. de*
sent. pass. l. 23. C. de episc. & cleric. Tertio priuilegium
 diuiditur in *precarium* seu *gratiosum*, & *conuentionale*.
 Equidem omnia priuilegia *ex gratia* concedentis de-
 pendent, quatenus scilicet ex mero debito haud pro-
 ficiscuntur; sed tamen *gratia* non semper vnica cau-
 sa est concedendi priuilegia, sed vel *pretium oblatum*,
 vel *antecedentia bene merita* extraordinario praemio
 compensanda. Quoad prius reuera res in contra-
 ctum emtionis incidere videtur, cum illud ius,
 quod pretio acquiritur, sit pretio aestimabile, licet
 vt plurimum res non per modum contractus peragi,
 sed, quoad schema externum, ius hoc in alterum
 quasi ex gratia transferri videatur, & hoc intuitu ta-
 lia priuilegia dicuntur *conuentionalia*. *Precarium* ita-
 que est, quod ex solo benignitatis affectu per mo-
 dum *gratiae gratis* conceditur; *conuentionale*, quod
 pecunia vel alio titulo oneroso acquiritur. Quale
 a con-

a concedente eiusue herede aut successore reuocari non posse, vtpote ad acquirentis posteros transiens, communis quidem Ddum sententia est; quoniam superior cum subdito transigens non aliter consideratur, quam talis, qui ordinariis contractuum regulis per omnia stare tenetur, id est, quam priuatus. H. GROTI. *de I. B. & P. lib. 2. c. 14. §. 6.* Sunt tamen casus, vbi recte reuocantur eiusmodi priuilegia *titulo oneroso* quaesita, e. g. salute reipublicae ita exigente; modo indemnes seruentur, qui ex tali reuocatione laeduntur. DN. PRAES. *Introducl. in Ius Publ. Vniu. Part. spec. L. 2. c. 3. §. 64.* Ad conuentionalia priuilegia etiam referre solent *remuneratoria*. MYLER AB EHRENBACH *nomol. c. 2. §. 15.* quin eiusmodi remuneratoria priuilegia, quae ob bene merita singularia conceduntur, multum participare videntur ab illis, quae alias titulo oneroso concessa sunt. Adeoque illis eandem cum his naturam tribuunt communiter, quod scilicet non facile reuocari debeant. Vterius & quarto priuilegium diuiditur in *perpetuum*, quod rei de se perpetuae adhaeret, & sine temporis limitatione concessum est, v. g. ecclesiae: *c. 4. c. 19. qu. 3. & temporale*, quod ad certum tempus, solam personam & conditionem restrictum. *l. 2. C. de precib. imper. offerend. l. 27. §. 1. D. de pact. l. 41.*

D. de V. O. Demum cum hac diuisione coincidit fere illa, cum, quinto, priuilegium aliud *reuocabile*, aliud *irreuocabile* esse praedicatur.

CAPVT II.

De finibus priuilegiorum
regundis.

§. I.

Qui? & quot
modis fines
priuilegiorum
dirigantur.

JAm ad ipsam *finium priuilegiorum* rectoram accedentes, *fines regi & dirigi* dicimus, dum statuitur, quid, quantumue sub hoc uel illo priuilegio, aut sub hac uel illa priuilegii specie comprehendendi & contineri debeat. Fit autem hoc in primis tripliciter, uel 1) *fines obscuros & confusos* declarando simpliciter, uel 2) restringendo eos, uel 3) aliquando extra ordinem & ex ipso priuilegii sensu euidenter demonstrato extendendo & prorogando v. g. dum priuilegium personale quandoque naturam realis quodam modo induit; uel quando ad alias pluresue personas aut res, quam uerba priuilegii praese ferunt, effectus illius, ex dispositione tamen & mente legislatoris, extenditur. Instituit autem eiusmodi finium priuilegii regundorum iudicium uel (1) ipse *imperator*, seu quilibet *summus* in republica
prim-

princeps, dum eos authentice interpretatur; vel (II) *iudex* competens lite de obscuratis aut turbatis privilegii finibus mota; vel (III) dirigunt fines *ipsi litigantes* amicabiliter de limitibus privilegii transfigentes; Et denique (IV) *consuetudine, praescriptione, factoque vel non-facto*, privilegio contrariis, limites eiusdem declarari, extendi, minuiue, imo penitus possunt excludi. Quae singula iam latius nobis erunt perlustranda.

§. II.

Ex supra dictis satis patet, privilegia hanc habere debere naturam atque indolem, ut, quibus *ius commune* seu *generale*, ob iam dictam legum humanarum imperfectionem, aequitatem negabat, his illa in specie eandem, quoad eius fieri potest, exhibeant. Cumque privilegia non solum priuatim, sed publice etiam utilia existant, nullum plane est dubium, quin summus *imperans* seu *princeps*, qui leges generales condere potest, easdem & limitare, extendere, restringere, corrigere & quosdam quoque ab earum obligatione eximere, seu, quod idem est, privilegia concedere, horumque pariter fines dirigere possit, & debeat quoque.

Finium privilegii regundorum iudicium competit I. summo imperanti.

Qualis circa
ista potestas
Imperatoris
R. G.

Ita quidem generaliter tenendum est; sed ad praesentem Imperii Romano-Germanici statum respicientes, ex legibus fundamentalibus, ac ipsa imperatorum capitulatione cognoscimus, aliqualem quoad regimen imperii vniuersale hic deprehendi discrepantiam. Quippe, iuxta formulam imperii Germanici, non quidem exigua rerum gerendarum pars a voluntate imperatoris dependet; praecipua tamen maiestatis iura is non exercet, nisi ex *consensu ordinum imperii comitali*. Ita inter alia, quod solum iam huc spectat, imperator leges, totum imperium concernentes, solus ferre haud potest, nec interpretari easdem authentice; sed opus est, vt statuum imperii consensus in hoc & aliis maioris momenti negotiis publicis concurrat. Hoc etiam definiuit cavitque *instr. pac. Osnabr. arr. VIII. §. 2. Gaudeant sine contradictione iure suffragii in omnibus deliberationibus super negotiis imperii, praesertim ubi leges ferendae, vel interpretandae; bellum decernendum, tributa indicenda, delectus aut hospitaliones militum instituendae, noua munimenta intra statuum diuisiones exstruenda, nomine publico, veterane firmanda praesidiis; nec non ubi pax aut foedera faciendae, aliaque eiusmodi negotia peragenda fuerint, nil horum aut quicquam simile post hac vnquam fiat vel admittatur, nisi de comitali,*

libero-

iberoque omnium imperii statuum suffragio & consensu.
 Licet autem leges *uniuersales* condere haud valeat
 Imperator, nihilominus vi referuati gaudet pote-
 state concedendi *diuersa priuilegia*, & conferendi
 dignitates personales in imperio, idque extra comi-
 tia, inconsultis & ignorantibus imperii statibus, prout
 ipsa experientia satis testatur. vid. STRYK *in usu*
Mod. ad tit. D. de consit. princ. §. 8. & 9. modo talia
 priuilegia non tendant in magnum imperii detri-
 mentum, aut ad iura statibus cum imperatore com-
 munia, maxime in comitiis imperii peragenda non
 pertineant. Curare enim debet imperator, vt eius-
 modi priuilegia dignitatis, non nisi bene meritis
 conferantur, & ne per concessam v. c. nouam digni-
 tatem aliis statibus emergat praeiudicium, vid. CA-
 PITVL. IOSEPH. *art. 43.* CAROL. *art. 22.* aut aliorum
 statuum iuri territoriali, sub quo principes, comi-
 tesue eiusmodi nouiter creati bona sua possident,
 derogetur. CAPITVL. IOSEPH. *art. 45.* CAROL.
tit. art. 22. Imo quoad priuilegia de non appellando,
 monopolia, & exemptiones per capitulationes no-
 uiores prouisum, & imperatoris potestas restricta est,
 ne amplius ab eo concedantur. vid. CAPITVL. IO-
 SEPH. *art. 44.* & CAROL. *art. 18.* ibi: *In Erthei-*
lung aber der letztgemeldter Priuilegiorum de non
appel-

appellando, non euocando, electionis fori und dergleichen, welche zu Ausschließung und Beschränkung des H. Reichs iurisdiction, oder sonst zum praecudiz eines tertii, ausrinnen können, sollen und wollen wir die Nothdurfft väterlich beobachten, und nach Inhalt des Reichs Abschieds d. a. 1654. mit concession der priuilegien erster instantz, oder sonderbarer Austräge auf diejenige, welche dieselbe bishero nicht gehabt, oder hergebracht, fördest an Uns halten. &c. Excipiuntur quoque priuilegia vniuersum imperii statum concernentia, qualia v.g. sunt, erigendi, augendi vel prorogandi vectigalis; cudendae monetae, fruendi voto & sessione in imperii comitiis &c. circa quae latae sunt leges, quas imperator infringere nequit. vid. CAPITVL. IOSEPH. art. 20. 33. 43. CAROL. art. 8. 9. 18. § 22. Ceterum, sicuti in quibusdam negotiis imperatori Rom. Germ. ius competit, priuilegia per vniuersum imperium valitura conferendi ita penes eundem erit, eiusmodi priuilegiis a se legitime, i.e. saluis imperii legibus vniuersalibus, & iuribus statuum territorialibus, concessis, fines suos terminosque constituere eosque dirigere. Vide sis

DN. GAERTNERI *diff. de imperatore reseruatorum suorum iudica & executore.*

§. IV.

Status imperii, ex iure supremæ territorialis potestatis, sicuti *leges vniuersales* in suis territoriis valituras ferunt, ita *privilegia* quoque concedunt, & eorundem fines declarant atque determinant. Equidem restringunt quidam hanc statuum imperii potestatem legislativam ita, vt nihil eos posse statuere in suis territoriis *contra ius commune* asserant; vid. MYLER AB EHRENB. *de princip. & statib. imp. c. 39. §. 5.* Sed nimis generaliter haec dicta sunt. Admitti eatenus possunt, quatenus nihil statuere queant *contra publicam imperii salutem*. Nam si tantummodo leges negotia priuata subditorum concernunt & dirigunt, iisque formam nouam praescribunt, hoc omnino ex eadem suprema potestate illis erit concedendum, licet contrarientur recessibus imperii, quippe quibus ipsi principes inter se propter *pactum* obligantur, sed, vt quoque easdem in suis territoriis praecise in obseruantiam deducant, minime adstringuntur. vid. B. THOMAS. *diff. de stat. imper. potest. legislat.* Hisce limitibus quoque eorum privilegia, horumque *finium regundorum iudicium* circumscribendum esse putamus.

De statuum imperii potestate circa leges & privilegia.

E

§. V.

§. V.

Quid magi-
stratus infe-
riores possint
circa privile-
gia.

Cum privilegia quoad certam personam vel rem leges generales mutant, vel *tollendo* vel *detrahendo*, non nisi maiestatis arbitrio relictum esse potest, quousque obligatio legis sese exferere debeat, & ita solum penes summum imperatorem erit, quippe qui solus leges ferre, ac quosdam ab obligatione legis eximere potest & ita *authentica interpretatio* ipsi primario competit. Ita PAVLVS in l. 43. pr. de vulg. & pupill. substit. *Beneficia quidem principalia ipsi principes solent interpretari.* Magistratui subalterno hoc ius tribui nequit, cui tantum arbitrium circa leges relictum non est; nisi forsan imperantis non adeo interfit, & magistratus, per modum *conventionis* cum civibus inita, aliquem ex subditis ab oneribus eximere, & onera eiusdem, ratione reipublicae ferenda, subire paratus sit; qualia privilegia *conventionalia* dici merentur. Praeterea, quemadmodum quandoque magistratui subalterno ius *statuendi* competit, ita quoque eidem certas personas, supposita tamen iusta causa, ab obligatione *statuti eximendi* ius haud denegandum. Nihil enim a suo munere alienum magistratus hic facit, sed illud ipsum, quod in iure *statuendi* iam tum comprehensum est. Et tali quoque casu magistratui subalterno iudicium de finibus

finibus priuilegii, vi iuris statuendi a se concessi, competere omnino debet; *l. antepen. D. de praetor. stipul.* nec enim debet, cui plus licet, quod minus est, non licere. *l. 21. D. de R. S.*

§. VI.

Ceterum iudicium finium priuilegiorum regundorum, quod ab ipso summo imperante quandoque instituitur, nullis regulis, quam voluntatis liberae alligatum est, vt CELSVS *in l. 191. in f. de, R. I.* notanter ait: *quem modum h. e. fines, beneficij sui esse vellet, ipsius aestimationem esse.* Et cum iuxta *l. 3. C. de crim. sacrileg.* non oporteat disputare de principali iudicio, nostrum iam non est, multa differere de regulis, secundum quas illud institui possit, aut debeatt.

Qui fines priuilegii dirigat legislator?

§. VII.

Progredimur ad iudicium finium priuilegiorum regundorum, quod *iudicis* esse, supra diximus. Ex iis quae paulo ante dicta sunt, dubitari fere possent, num iudici, lite de excessu priuilegii a summo imperante concessi mota, potestas & iudicium regundi fines eiusdem competat, nec ne? Nam qui fines priuilegii cis & ultra dirigit, seu prorogat & constringit, mutare aliquid videtur in priuilegio; cum

II. Potestas circa fines priuilegii iudicis quacnam?

autem priuilegium sit species legis, & legis mutatio non nisi summo imperanti propria esse debeat, potestatem istam iudici haud attribuendam esse, verisimile fit. Sed respondemus: Iudici data est potestas a summo imperante cognoscendi de causis ciuium controuersis, easque iudicio suo & legali sententia dirimendi. Cum autem iudicium hoc consistere non possit sine exacta legum scientia (quae *interpretationem* earum secum trahit) & iuris ad factum controuersum applicatione; inde sequitur, ad iudicem & interpretationem legum, & applicationem earundem pertinere. Priuilegia autem quoque leges suo modo sunt, *singulares* scilicet, & exceptiones a lege formantes, ergo & haec scire, interpretari & applicare debet. Et in summa, tanta & eadem esse debet potestas iudicis in cognoscendo de *caussa priuilegii*, quanta & qualis eius est potestas in cognoscendo de *caussa* alia quauis ex *lege generali* decidenda. Certe ipsum iudicis officium nullum & frustraneum, & omnis eius iurisdictio inanis esset futura & vana, nisi, cui de regula, eidem quoque de eius exceptione: cui de lege generali, eidem etiam de singulari seu priuilegio, eadem iurisdictio competat. Imo addo, tantum esse debere iudicis circa priuilegia, eorumque fines regundos potestatem, vt quandoque

doque totum priuilegium, re ita ferente, ab effectu suo ad tempus suspendere possit, si forsan summa inde iniquitas & detrimentum reipublicae metendum sit. Iudex dum hoc modo fines priuilegiorum obscuros & turbatos regit, dirigit, priuilegium ipsum non mutat, sed tantum de iure eius, qui priuilegio utitur, cognoscit & statuit, nec in hoc quicquam facit, nisi quod sui officii est, & *potestatis iudicariae* a summo imperante sibi concessae. Nec mirum, cur haec circa interpretationem & applicationem priuilegiorum potestas tributa sit iudici, cui in conferendis iisdem plane nullum ius. Scilicet per priuilegia, aequae ac per leges, ut primum collata sunt, ius nobis plenum atque integrum acquiritur, *l. 2. C. d. legib.* quorum veram mentem & sensum eruere, iudicis est, qui de *limitibus priuilegii* iudicat, cuius tamen sententia non aliter valet, quam si in vim rei iudicatae transferit. Et haec est ratio, cur iudici maior potestas data sit in cognoscendo super priuilegio, cum eius plane nulla sit in conferendis illis; quia scilicet a sententia iudicis ad summum imperantem adhuc appellari potest. Et iudex dum hoc modo de finibus negotii alicuius civilis iudicat, nihil facit, tanquam iusto plus vel minus fecerit, sed, tanquam id, quod constituit, iustissimum sit.

§. VIII.

Num priuilegia interpretatione indigent?

Sed leges generales interpretatione indigere certum est: num autem *singulares* seu *privilegia* eandem etiam requirant & admittant, dubitari fere posset. De *legibus generalibus* nemo est, qui dubitet; nam supra iam dictum est, nullam legem, neque senatusconsultum prolatum in republica ad omnia sufficienter promulgatum; sed multa indigere correctione, *vt ad naturae varietatem & eius machinationes* sufficiat. Magna est enim naturae, & casuum humanorum varietas, nihilque inter homines adeo stabile, vt nullam patiatur mutationem aut limitationem. Haec casuum & rerum humanarum indomita varietas inferioribus quoque iudicibus leges, & sic quoque privilegia, aequitate suadente, moderari, eius limites ostendere & excessum, remouere permittit. *l. 2. D. de re iud. l. 4. D. de eo, quod certo loco &c. ibi: in summa, aequitatem quoque ante oculos habere debet iudex, qui huic actioni addictus est. l. 38. D. de rei vind. ibique: bonus iudex varie ex personis causasque constituet. l. 5. C. de bon. quae lib. l. fin. D. de petit. heredis. l. 13. D. de procur. l. 73. in fin. eod. l. 15. in fin. D. de neg. gest. l. 13. D. de testib. vbi, quod legibus omisum, non omitti religione iudicantium debere praecipitur. Legem vtilem reipublicae interpretatione*

tionē adiuuare suadet *l. 64. §. 1. D. de condit. & demonstr.* Monendum tamen est, *aequitate* hanc urgentem & euidētem esse debere, & verba legis, sententiamque principis nonnihil obscuram heic supponi; alias cum *VLPIANO l. 12. §. 1. D. qui & a quib. manum.* dicendum: *Dura lex, sic tamen scripta est.* Ast de *privilegiis* dubitari posset, num iisdem defectibus & infirmitatibus subiecta sint, ac quidem in *legibus generalibus* contingere solet. Nam cum *privilegia ius singulare & personale* constituent, & iis voluntas principis ad *singularia indiuidua* iam determinata sit, ea simili defectu, ac quidem *leges generales*, multo minus laborare poterunt.

§. IX.

Et inde recte omnino dicitur, quod *privilegia* Et quanam locum in iis habeat? *strictissimae sine interpretationis* seu *strictos & praecisos* habeant fines, nec facile aliam quam *declaratiuam* & *restrictiuam* admittant interpretationem. Est autem *declaratiua* interpretatio grammatica, quando *ex verbis* sensum privilegii eruimus & voluntatem dicentis pandimus; *restrictiua* autem, quando fines in privilegio praescriptos non excedimus ex rationis identitate, & ita ad similia non progredimur, quae interpretatio alias *logica* dici solet. Ita strictam in-

ter-

terpretationem adhibendam esse iubent leges nostrae
 veluti *l. 21. D. de testam. milit. l. 162. D. de R. I. l. 3. C. de
 legil. l. 2. l. 4. C. de appellat.* Nam quae *stricti iuris* sunt,
 ultra casum determinatum atque expressum prorogari
 & extendi non debent; *l. 42. §. 9. D. de euct. priui-*
legia autem *stricti iuris* esse, arguunt quoque *c. 3. c. 7.*
c. 20. X. de priuil. cum, quod contra ius commune est,
 vel ab eo recedit, exceptionem operetur & *stricti iuris*
 sit. *l. 3. §. 1. D. de negot. gest.* Et in genere cauendum,
 ne qua interpretatio plus, minus, aut diuersum in-
 troducat. *l. 13. D. de procurat. l. 35. C. de inoffic. testam.*
l. 5. D. de probat. Ceterum cum habeamus etiam in
 iure nostro leges, quae expresse beneficia principis *ple-*
nissime & largissime interpretari iubent, *l. fin. D. de con-*
stit. princ. l. 201. D. de V. S. l. 220. eod. c. 22. X. de priuil. c. 6. X.
de donat. dubium omnino videtur, quaenam circa
 priuilegia interpretatio locum habere debeat; &
 numne praeter declaratiuam & restrictiuam, quan-
 doque *extensua intepretatio* adhiberi possit, an
 minus? Quod primo dissensum hunc & leges, uti
 videntur, obstantes attinet, mihi quidem omnes
 illae leges, quae de *plenissima* beneficiorum principis
 & priuilegiorum *interpretatione* habentur, loqui vi-
 dentur de eo casu, ubi e. g. concessio alicui priui-
 legio, cuius verba admodum *ambigua* sunt, aut
 nimis

nimis angusta, ceteri ciues, utpote quibus per cuiusuis *privilegii* interpretationem simul *lex prohibitiua* fertur, ne scilicet *privilegiatum* in legitimo vsu *privilegii* impediatur, ex odio aduersus eum limites *privilegii* ita coarctare student, vt hoc pacto *privilegium*, legitime impetratum, *privilegiato* plane euaderet inutile. Hisce incommodis, ut mihi videtur, obuiam ire volunt omnes antea citatae leges, eiusmodi attentata, & cauillationes, & ne *calumniae facultas ex principali maiestate capiatur*, ceu habet *l. pen. D. de hered. instit.* seuerè prohibendo, atque ne talibus a iudice aures praebeantur, iubendo. Ita ergo merito *privilegium* accipiendum, ne inutile euadat, sed vt *effectum* plenum, quem legislator intendit habeat, & vt aliquid *singulare* a iure communi concedat; hoc enim ipso *plenum* accipit *effectum*, quem legislator intendit.

§. X.

Iam cum ad ipsam quaestionem respondendum Num exten-
sit: num scilicet praeter declaratiuam interpretatio-
nem quandoque *extensio* circa *privilegia* eorumque
fines locum habere debeat; ante omnia monendum
est, *extensionem* duplicem esse posse, vel 1) *grammaticam*, si uerba ipsa, manente eodem subiecto, modo

F

lar-

largius, modo *restrictius* ex usu loquendi sumuntur:
 vel 2) *logicam*, si *ad alios casus similes* & *ad alias personas*
 interpretatio ex *rationis identitate* vel *similitudine* teme-
 re extenditur, atque adeo fines eius prorogantur, vt
 pari passu cum *regula* seu *iure communi* ambulet; vt
 pote si priuilegium *competentiae* militibus datum tra-
 hitur ad *clericos*, *professores*, studiosos: si quae *fisco*
 tributa sunt iura singularia, *ecclesiis* etiam assignan-
 tur &c. His positis palam fit, interpretationem
extensiuam, posteriori in significato, scil. ad alias &
 diuersas personas, vel causas v. g. *ob similitudinem*
aliquam, circa priuilegia locum haud habere, quo-
 niam in his iam iam res ad singularia & indiuidua ex
 voluntate legislatoris restricta & determinata est;
 quibus standum, finesque priuilegio praescripti stri-
 cte obseruandi, non excedendi. Prior autem *ex-*
tensionis grammaticus significatus, vbi nimirum
verba ipsa, manente eodem priuilegii subiecto, modo
largius, modo *restrictius* sumuntur, solennior &
 frequentior est, & ipsa priuilegiorum, eorumque
 finium materia inde declaranda. Et tali modo recte
 dici posse puto, fines priuilegiorum non tam ex-
 tendi, seu prorogari, quam potius declarari iuxta
 verborum indolem, quod verba ipsa diuersum
 significatum habeant, & tum largum tum sensum
 admit-

admittunt strictum; ex mente autem legislatoris iudicandum sit, quem sensum verbis in privilegio comprehensis dare voluerit.

§. XI.

Quae haecenus de potestate iudicis circa fines privilegiorum regundos dicta sunt, probanda nunc erunt ulterius; probatur autem satis superque ex ipsa privilegiorum natura & indole, & desumptis inde exemplis, regulisque, quas nunc subiungere animus est. In omni interpretatione *mentem* potius & voluntatem, quam *verba* spectanda esse, nec aliud magis curandum, quam ut voluntas conditoris conservetur, *l. 18. D. de legib. et si forte verba diversum sonent; l. 3. D. de reb. dub. l. 13. §. 2. D. de excus. triti satis iuris est.* Hinc ante omnia voluntatem, propositum & intentionem eius, qui privilegium tulit, considerare, & ex his, si fieri potest, ambiguitates aut difficultates privilegii explicare debemus. *l. 96. D. de R. I. l. 28. §. 1. l. 123. D. de V. S.* Ne autem illi quibus interpretandi & applicandi auctoritas (cum effectu) data est, liberam sibi hac in parte voluntatem atque licentiam, quomocumque detorquendi & circumcidendi iura, datam putent, monendi sunt, ut legitime, prudenter, & secundum legum

Fines privilegii obscuros dirigit index ita, ne laedatur
a) aequitas, & honestas.

F 2

44
 praescripta hoc loco procedant esse. Igitur,
 ut scire possimus, quid in finium priuilegii regun-
 dorum iudicio iudex sequi, quid vitare debeat, cer-
 tis regulis & axiomatibus negotium hoc superstruen-
 dum est. Et primo quidem, cum leges interpre-
 tari nihil aliud sit, quam explicare voluntatem legis-
 latoris, palam fit, interpretationem non posse ultra
 potestatem & voluntatem conditoris extendi. Quae-
 cunque enim princeps velle non potest, ea quoque
 non voluisse praesumendus est. Hinc ante omnia
 scire debemus, quaenam princeps velle possit, quae
 non? Princeps leges ferre potest, sed humanas tan-
 tum, & tales quidem, quae nec legibus naturalibus,
 diuinis, nec honestatis & verecundiae praeceptis
 contrariantur; sed potius harum legum praecepta
 vniuersalia magis declarare, & media ad legum diui-
 narum & naturalium fines obtinendos apta suppe-
 ditare debet. Contra ius naturae & diuinum
 enim nullum ius aut priuilegium quicquam valere
 debet, imo ipso iure nullum habetur. *l. fin. C. de
 incest. & inutil. nupt. l. 7. in f. C. de natural. lib.* Et
 cum multis rationibus demonstratur, principem
 tantum legibus a se latis, & humanis solum esse;
 naturalis & gentium iuris legibus nequaquam, sed
 aisdem aequo potius cum ceteris hominibus iure ob-
 noxium

noxium atque subiectum; ita nec contra diuinum ius, nec naturale, sed contra *ciuile* tantum seu *posteriorum* principem priuilegia condere & posse & velle credendum est. Quid? quod priuilegia regulariter ex iure naturae originem suam trahere, & ita magis *secundum*, nunquam *contra* illud esse debent; nam quoniam ciuile ius non in singulas personas, sed generaliter *l. 8. D. de legib.* & de his, quae vt plurimum, non quae rarius accidunt, *l. 3. l. u. eod.* constituitur, & facile fieri possit, vt ob hominum, negotiorumque multiplicem diuersitatem, & casuum singularem infinitam varietatem, ius ciuile naturalem aequitatem in speciali aliquo facto laedere possit; quod ne fiat, singularia iura & priuilegia introducta, generalem illum legum rigorem ex aequo bonoque molliere debent. *l. 1. §. 1. D. de doli mali & met. except.* ibi: *ne cui dolus suus per occasionem iuris civilis contra naturalem aequitatem proficiat.* In principe semper iustitia praesumitur, *l. 2. §. 10. & §. 16. D. ne quid in loco publ. l. 43. pr. D. de vulg. & pupill. substit.* & id velle princeps creditur, quod iura volunt, adeo vt verba potius impropriari debeant, quam concessio principis contineat iniquitatem. *c. 8. X. de consuet. l. u. D. de in ius voc. l. vlt. D. qui peritur. vel cur.* Vt iustitiam, aequitatemque, ita honestatem quoque, verecundiam bonosque mores inuiolatos

latos princeps conseruare, nec vllam sibi aduersus ista potestatem, imperiumue datum pro certo habere debet. Quae enim facta laedunt pietatem, estimationem, verecundiam nostram, & vniuerse, quae contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est; vt ait PAPINIANVS in *l. 15. D. de condit. institut.* Certe, nullum, irritum, inutile esse, quicquid contra bonos mores, pietatem, humanitatem geritur, confirmant *l. 9. l. 19. sq. D. de condit. institut. l. 27. pr. eod.* Ita e. g. non potest princeps, exemplo TEZELII indulgentiarum quaestoris, alicui remittere poenam delicti nondum commissi, quia laederet bonos mores, remque publicam, & inuitaret ad delinquendum.

§. XII.

β. ius & utilitas publica.

Porro cum *contra ius & utilitatem publicam* principem aliquid neque concedere posse, nec velle praesumatur: hinc fines quoque priuilegii eo dirigendi sunt, ne salus & vtilitas publica inde laedatur. *l. 10. C. de SS. eccles. ibi: generaliter, si quid huiusmodi contra ius & utilitatem publicam proferatur, non valeat. l. fin. C. si contra ius vel util. publ. l. pen. C. de precib. imp. offer. l. vn. C. de Senatusconf. l. 7. C. depos. l. pen. C. de vestig. l. 6. D. qui restam. fac. poss.* Hinc quotiens cum iure publico aliquis priuilegiarius concurrit, hic suo tantisper

tisper privilegio priuatur, & ob publicam necessitatem atque vtilitatem priuatur, & ob publicam necessitatem atque vtilitatem privilegia & iura priuatorum suspendi solent. Ita immunitas a collectis vel muneribus alicui concessa, non extenditur ad collectas propter vrgentem necessitatem impositas, & de quibus tempore privilegii non fuit cogitatum.

Da. communiter.

§. XIII.

Nec in *tertii praeiudicium*, fraudem & iniuriam privilegia intelligere & interpretari decet. *l. 43. D. de* ^{8) ius tertio} *vulgar. & pupill. substit. l. 15. pr. ff. de testam. milit. l. 2 §. 10.* ^{quaesitum.} *§ 16. ff. ne quid in loco publ.* Non enim moris est principum, in cuiusquam iniuriam beneficia tribuere; nec quemquam cum alterius damno locupletiolem fieri aequum est. *l. 14. D. de condict. indeb.* Quare, si princeps, qui nemini suum per iniuriam adimere debet, aliquid alicui cum magno *tertii damno* vel iniuria indulgeat, privilegio ille non fruitur; cum, quod liberalitas principis contra licitum contulit, valere non debeat. *l. pen. C. de offic. rector. prou.* Nam principis voluntas talis esse praesumitur, qualis de iure esse debet. Tale enim privilegium in magnum praeiudicium, damnum vel iniuriam tertii cedens, fur-

furreptitium creditur, & ea re pro irrito habetur. *l. 10. D. de iureiur. l. 4. C. de emancipat. ibi: nec in cuiusquam iniuriam beneficia tribuere moris est nostri. l. 4. C. fin. regund. l. 27. §. 4. D. de pact. l. 66. D. de condict. indeb. l. 2. §. 10. & §. 16. D. ne quid in loco publ. l. 1. D. de except. rei iud.* Inprimis ius illud, quod iam quaesitum est, non demum quaerendum. *l. 13. D. ad Senatusconf. Trebell. l. 9. D. de Senator.* Nisi vel paruum sit tertii praeiudicium, vel magna vel sufficiens causa. Talis magna & sufficiens causa est v. g. *necessitas aut utilitas reipublicae*, ob quam res & iura priuatorum non tantum imminuere, sed & tollere quandoque solet, & potest summus princeps, ceu docet *l. 5. D. de decret. ab ordin. fac.* Maximus enim reipublicae fauor est in nostro iure, & praerogatiuae plurimae, quibus pleraque alia, etiam quae maximo iure videntur subnixa, cedere coguntur; ideoque in huius gratiam a regulis iuris communis receditur, & plurima passim concessa inueniuntur, quae alias penitus prohibentur. *arg. l. 7. & sq. D. ad L. Iul. Mai. l. 1. in fin. D. ad L. Aquil. l. 5. C. de offic. rect. prou.* Imo vero ipse princeps publicae utilitati concedere solet, *l. 10. C. de SS. eccles. l. ult. C. si contra ius vel util. publ.* & vniuerse publica utilitas priuatae antefertur, quodque communiter omnibus prodest, his, quae specialiter qui-

quibusdam tantum vtilia sunt, praeponitur. *Auth. res quae. C. communia de legat.* Nec iniquum est, priuatos & singulos in gratiam reipublicae iuris sui rerumue aliquam facere iacturam. Illa tamen etiam moderatio seruanda est, vt, quoniam neminem laedere vult respublica, l. 2. §. 10. *D. ne quid in loco publ.* pretium pro re soluere, & damnum resarcire teneatur. *GAIL. lib. 2. obseru. 56. n. 8.*

§. XIV.

Vlterius cum, quae condere priuilegia ratio dussit, eadem sic illa interpretari iubeat, vt quam maxime rationis istius polleat, valeatque effectus; valet autem, cum omnia, quae vel tacite vel expresse continentur, ex priuilegio fructum sentiunt; hinc intelligere atque interpretari priuilegia sic oportet, vt non fiant inutilia & elusoria, sed effectum habeant, & aliquid operentur, idque vltra dispositionem iuris communis. Haec enim forma priuilegii est, vt constituat *ius singulare*, contra iuris ciuilis generalis tenorem introductum, quae forma si absit, priuilegium quoque nullum euadit. Ita sunt quaedam priuilegia, quibus ipse, cui data sunt, frui nullo modo possit, nisi ad alios quoque vis eorum & fauor extenderetur. Ceterum priuilegia, dum prae-

§) nec inde eludatur voluntas conferentis priuilegium.

rogatiuam & ius singulare constituunt, aequalitatem inter ciues tollere, odiisque & rixis inter conciuces ansam dare videantur, ita ea accipere debemus, vt, quantum fieri potest, minimum iuri communi derogetur.

§. XV.

Dictorum
summa, regu-
lar & exempla.

Ex haectenus dictis sequentes iam formamus regulas:

- I. Priuilegium, quamuis generaliter indultum, non includit, casum legibus naturae, diuinis, honestatis, verecundiae; utilitati item publicae, & iuri tertio quaesito contrarium; & hinc fines eiusdem restringendi & coarctandi.
- II. Priuilegium ob nimis strictam verborum acceptionem non debet fieri inutile & elusorium, aut quod singulariter sancitum, in ius commune degenerare; & hinc fines eiusdem ita declarandi ac dirigendi, vt effectum habere plenum priuilegium possit.

Lubet iam haec exemplis quibusdam illustrare, vbi ob specialem rationem priuilegium generalibus terminis conceptum restringitur; & rursus, vbi effectum non haberet nisi, verba priuilegii ad alios protraherentur. Exempla restrictorum priuilegii finium plura occurrunt, ex quibus quaedam duntaxat hic ad-

adferre lubet. Septuagesimo anno absoluto a muneribus ciuilibus praestandis aliquis liberatur iuxta *l. 1. C. qui aetat.* Sed quoniam ratio huius excusationis & immunitatis tantum est debilitas, & defectus virium corporis, lex ista restringenda est ad illa muna, quae potissimum corpore sunt implenda: ab iis autem, quae *consilio* vel *patrimonio* obeunda sunt, minime corporis debilitas excusat. *l. 2. §. pen. D. de vacat. & excusat. muner.* Item si quis privilegio a testimonio in iudicio dicendo exemptus est, hoc limitare atque restringere ita oportet, vt eo tantum casu, quo alii testes haberi possunt, excusetur; nec utilitatis & honestatis publicae ratio, quae crimina plecti & vindicare iubet, violetur: adeo, vt *non-privilegiati* testari cogantur, etiam si per *alios* fides fieri possit: *privilegiati* non cogantur, *nisi* alii haberi non possint. Ratio huius restrictionis est, quoniam alias laederetur pietas, humanitas, si quis innocens obstante tali privilegio caussa cadere deberet. Aliud exemplum, vbi fines privilegiorum exemptionis, quae Hospitalariis & Templariis indulta erant, eorundemque excessus restringi iubentur, occurrit in *c. 3. & 5. X. de priuil.* Vterque nimirum ordo in Palaestina initia sumens, paruo tempore in omnibus Occidentis regnis & principatibus liberalitate impe-

ratorum, regum, principum & priuatorum quoque creuerat quam maxime. Adeo vt iam suo tempore WILHELMVS TYRIVS *lib. 12. hystor. Hierosolymit. in vita BALDVINI II. regis c. 7. Part. I. gestor. Dei per Francos ad a. 118.* de Templariis asserat, res eorum in immensum creuisse, eosque possessiones tam vltra quam citra mare adeo immensas habuisse, vt non sit in orbe christiano prouincia, quae praedictis fratribus bonorum suorum portionem non contulerit, vt regis opulentiis pares visi fuerint habere copias. Hinc paulo post altiores spiritus nacti, primum se iurisdictioni patriarchae Hierosolymit. subtraxerunt; & inde factum esse reor, quod cum possessiones eorum per omnia regna, perque omnes prouincias cis & vltra mare essent dispersae; praeterea omnes essent, vt tum vocabantur, *Latini*; vltcrius quoque horum equitum causa in diuersis Occidentis conciliis tractatae fuissent, pontifex Romanus, ex iure praetensi a se episcopatus oecumenici, equites hos sedi Romanae immediate subiiceret, eosque ab alia iurisdictione quacunque ecclesiastica & seculari, peculiaribus & admodum inuidiosis priuilegiis exemptos redderet. Ita WILHELMVS TYR. *c. 1.* *Cum diu, ait, in honesto se conseruassent proposito, professioni suae satis prudenter satisfacientes; neglecta humilitate --- domino patriarchae*
 -0161
 Hiero-

Hierosolymitano, a quo & ordinis institutionem & prima beneficia susceperant, se subtraxerunt, obedientiam eis, quam eorum praedecessores eidem exhibuerant, denegantes. Praedicta autem exemptio inter alia continebat, ut 1) intuitu personarum suarum ab alio, quam a Romano pontifice, vel legato ab eius latere destinato, interdicti vel excommunicari a quoquam non valerent; 2) intuitu vero rerum omnes eorum possessiones & bona *priuelegio locorum desertorum* gauderent. Ille autem locus *iuxta c. r. de V. S. in 6.* pro deserto habetur, qui non habitatus penitus, neque cultus fuerit, vel ultra memoriam hominum (secundum indulgentiam *LVCII*) est sub Saracenorum potestate detentus. Consistit vero *ius deserti loci* in eo, ut ecclesiae in talibus desertis locis constructae, seu etiam construendae in eo plena libertate gauderent, ut a) secundum indulgentiam *LVCII*, nihil ab ipsis, legis dioecesanae nomine, valeret per episcopos exigere: β) ut secundum priuelegium *ALEXANDRI* non possint interdicto seu excommunicationi supponi: vt γ) in huiusmodi locis fratres exempti, petita a sede Apostolica licentia, potestatem haberent ecclesias construendi, easque cum suis plebibus per suos clericos idoneos gubernandi, qui ratione plebium examinandi episcopis praesentarentur; vt ab eis

mobl

G 3

curam

curam reciperent animarum, cum plebes episcopis essent subiectae; d) vt dicti fratres decimas de laboribus & noualibus suis, quos propriis manibus aut sumptibus excolerent, aut aliis bonis sibi a Deo praestitis, contentibus clericorum ordinis sui (a quibus quarta vel tertia nullatenus exigeretur) cum integritate persoluerent: e) In aliis eorum possessionibus iure communi seu quolibet alio ecclesiis parochialibus & dioecelano, episcopo reseruato. Horum exemptionis priuilegiorum vigore, eorundemque praetextu Hospitalarii & Templarii equites, nihil non sibi licitum putantes, fines eorum nimium quantum extendere conati sunt, &, uti conqueritur WILHELMVS TYR. loco supra citato, *ecclesiis Dei, eis decimas & primitias subtrahentes, & eorum indebite turbantes possessiones, facti sunt valde molesti.* Hisce ausibus priuilegiorumque excessibus vt obuiam iretur, multum laboratum est in diuersis conciliis generalibus, pluresque decretales eum in finem promulgatae sunt, quarum exemplum habetur in *sup. cit. c. 3. X. de priuil. vbi ALEXANDER III. pontif. excessus priuilegiorum fratrum Templi & Hospitalis & aliorum religiosorum ea de causa restringere iubet, quod aduersentur auctoritati episcopali, scandala faciant, & graue pariant periculum animarum.*

Idem fere habetur in *c. 5. eod.* ubi excessus iuri expresse repugnantes restringi iubet idem pontifex maximus. Restringi quoque debent priuilegii fines, & reprobanda est illa interpretatio, quae si adhiberetur, iusto plus derogaret iuri communi. Ita quando concessum foret priuilegium de habendis *facris in priuatis aedibus*, intelligendum hoc esset de *Ora- torio* & absque *campanis. c. 10. X. de priuil.* Sic priuilegium exemptionis certae capellae datum non extenditur ad alias ecclesias, in quibus capellani sacra faciunt. *c. 16. 17. eod.* Aliud exemplum est in *c. 8. X. de decim. c. 11. eod.* Latiores fines, quam quidem verba sonant, priuilegium accipit, quod v.g. indultum est personae, quae eo vel plane non vel non perfecte uti posset, nisi de eo participarent & alii; tali enim casu priuilegium trahitur & extenditur quoque ad eas personas, sine quibus priuilegiatus priuilegio suo frui nequit, ut *plenum effectum* accipiat, quem legislator primario intendit. Sic *legatorum* immunitas ad eorum famulos & comites necessarios transit, sicut ad ipsos dominos, *l. 41. §. 2. D. de excus. tut. l. 7. D. ad L. Iul. de vi publ.* Infimi quoque famuli de priuilegio legati participant, sed tamen eatenus tantum, quatenus scilicet legati sine participatione priuilegii familiaribus istis uti nequirent. Quemadmodum enim legatis

gatis tributum est *ius reuocandi domum*, vt in exte-
 ris locis in ius vocari & conueniri nequeant, quo ad
 causas & negotia ante legationem contracta, *l. 2. §. 3.*
D. de iud. arg. l. 20. D. de in ius voc. MYLLER ABTEH-
REN. de princ. §. stat. imp. P. I. c. 19. n. 10. quamuis
 iure communi contrahentes etiam in loco contra-
 ctus forum fortiantur, maxime, si praesentes sint,
c. fin. X. de for. comp. l. 19. §. 1. D. de iudic. GAIL. lib. II.
Obs. 36. n. 14. Ita propter eiusmodi negotia minister
 comesque legati iure accessorii eandem habet execu-
 tionem, & citatus, exceptionem fori opponere
 potest. Quamuis enim legato concessa sit propria
 iurisdictio in domesticos, famulos & officiales; *arg.*
l. 1. C. de offic. procons. KNIPSCHILD. de iur. & privil.
civ. imper. lib. 2. c. 25. n. 15. haec tamen omnino re-
 stringenda erit ad illas causas, quae tempore lega-
 tionis eueniunt. Sic *militum* quoque privilegia illa
 ad famulos eorum prorogantur, quae alioquin in
 ipso milite plenum impedirent effectum. Etenim
 qui per absentiam suam reipublicae causa laesi, non
 secus, ac milites ipsi in integram restituuntur, mo-
 do dominos suos sequantur, iisque necessarij sint,
 vt etiam medici militum. *l. 33. §. 2. D. ex quib. caus.*
mai. Aliud exemplum vbi *finis privilegij*, aut potius
 verba eiusdem *largius* accipiuntur occurrit in *c. 30. X.*
de

de priuil. Fratribus praedicatoribus & minoribus datum erat priuilegium, vt vbicunque fuerint, sine paroecialis iuris praeciuicio cum altari viatico missarum solennia celebrare valerent. Quidam hoc ita *stricte* accipiebant, & limites eius restringere volebant ad praelatorum consensum, vt absque eo frui suo priuilegio non possent. Sed respondit pontifex, cum eis nihil conferret memorata indulgentia, si celebratio missae cum altari viatico ad consensum praelatorum loci adstricta esset, dum annuentibus praelatis idem liceret etiam aliis, & ipsis quoque, citra priuilegium & indulgentiam specialem, reiiciendam esse hanc interpretationem. Hinc vt priuilegium supradictis fratribus specialiter indultum effectum plenum habere posset, intelligi debebat de libertate missas celebrandi sine vlllo praelati consensu. In eundem sensum quoque rescripsit HONORIVS III. in *V. compilar. antiq.* a CIRONIO relata in *c. 7. de celebrat. miss.* Elegans aliud exemplum est in *l. 1. §. 2. ad munic.* Ponticis nimirum ex beneficio POMPEII MAGNI datum erat priuilegium, vt qui matre Pontica natus esset, Ponticus esset. Quidam huius limites restringebant ad solos *vulgo quaeftos*, sed absurdissime, cum hoc modo priuilegium istud plane non esset priuilegium, nec illo quicquam a iure

H

com-

communi diuersum & singulare dispositum inueniatur. Etenim haud opus erat, priuilegio caueri, vt vulgo quaesitus matris conditionem sequeretur, quippe qui aliam originem non habebat, & iam iure communi cautum erat, vt vulgo quaesitus matris conditionem & originem sequeretur. Sicque de iis priuilegium accipiendum erat, qui ex ciuitatum diuersarum parentibus orientur. Sic nec per indirectum priuilegia minui possunt, quod ipse HONORIVS III. *in c. 26. de priuil.* iubet, vt iudices priuilegiorum fines ita extendere debeant, vt effectum, quem intendunt, habere possint, licet extensio ista in priuilegio ipso non contineatur, & excusare se possint iudices, se verba priuilegii seruasse. Quid? quod seueritate debita castigatos vult, eos iudices, qui *priuilegiorum, non vim & potestatem, sed sola verba* seruantes in fraudem priuilegiorum sententias ferunt.

§. XVI.

III. Fines priuilegii diriguntur per transactionem

Vtcrius, vt supra dictum est, fines priuilegiorum obscuri & turbati diriguntur per *transactionem* a priuatis, dum, ii scilicet, quorum interest, litem super finibus priuilegii ortum amicabili compositione sedant, dirimuntque. Cum enim omnis transactio de re dubia & lite incerta, neque adhuc finita, fieri debeat; *l. 1. D. de transact.* nec minor sit auctori-

autoritas transactionum, quam rerum iudicatarum,
l. 20. C. eod. transactione litem eiusmodi de finibus
 priuilegiorum componi posse, negari haud potest.
 Nam cum quilibet fauori suo, & his, quae pro ipso
 etiam per priuilegia introducta sunt, renunciare pos-
 sit; *l. 41. D. de minor. l. 17. D. de iniust. rupt. irr. fact.*
testam. l. 71. D. ad L. Falcid. l. 46. D. de pact. c. 15. X. de
priuil. omnino verum videtur, quod & transactio
 locum hic habere debeat; minus enim est in trans-
 actione, quam in renunciatione, cum per hanc
 omne ius, quod habueramus, derelinquimus, per
 illam autem pars iuris nostri, & dubii adhuc, tan-
 tummodo perire solet, retento aliquo, dato, ve-
 remisso. Cui enim plus licet, quod minus est, li-
 cere debet omnino. Exemplum nobis suppeditatur
 in *c. 34. X. de decim.* vbi INNOCENTIVS III. pontif.
 statuit, quod si Cisterciensis ordinis fratres eman-
 tationes, de quibus decimae debeantur ecclesiis,
 etiam si eas propriis manibus aut sumptibus exco-
 lant, decimas persolvere debeant ecclesiis, quibus
 ratione praediorum antea soluebantur; quod si
 vero tales possessiones ab ipsis emtae sint, aut pia
 fidelium deuotione collatae, in eum finem, vt mo-
 nasteria ibi de nouo fundentur, has non ipsi exco-
 lant, sed aliis committant excolendas, a quibus

ecclesiis decimae perfoluantur. Vtrisque tamen, & Cisterciensibus fratribus & ecclesiis permittit idem pontifex, vt, si velint, priuilegii huius fines per transactionem cis & ultra prorogare, & alterare possint, verbis: *nisi cum ipsis ecclesiis aliter duxerint componendum.*

§. XVII.

Quilibet iuri suo renunciare potest, qui?

Disquiri tamen nunc debet, vtrum simpliciter & sine discrimine verum sit, vt quis iuri suo & priuilegio pro se introducto *renunciare*, sic quoque de finibus eiusdem transigere possit? respondemus, omnino, ita tamen vt verbis simul accurate insistamus. De iure suo, & fauore pro se introducto quilibet libere transigere potest, sed tantum *quatenus suo.* Nam si quod ius non proprie, sed *secundario* tantum & consequenter meum est, ei haud renunciare, nec de eo transigere possum. Si vero meum quidem est, non autem meum *tantum*, sed *alterius* quoque simul, eidem, quatenus meum est, renunciare, & transigere ita possum, vt, si sine praeciuicio alterius fieri possit, fiat de eo; *l. 7. §. 14. l. 30. pr. l. 42. iuncta l. 52. §. 2. D. de pact. si autem nequeat fieri, non fiat. l. 14. D. de pact. dotal. c. 5. X. de arbitr. c. 2. X. de restit. in integr.* Tale enim ius, quod *inseparabiliter*

biliter aliis quoque commune est, non vere meum dicere possum. Nec quisquam mutare consilium cum alterius detrimento potest, aut iuri renunciare, aut transigere in praeiudicium alterius; quod verum quoque est, licet alter ius causamque suam a renunciante habeat. *l. 15. §. fin. ad L. Falcid. l. 2. l. pen. c. ut in poss. legat. Res eo redit: De quibus rebus causis-ue pacisci non possumus, de iisdem nec transactio valere potest.* Ita nemo potest renunciare iuri diuino vel naturali praeceptiuo, quia immutabile habetur. *§. antepen. I. de I. N. G. § C. l. 64. D. de condic. indeb.* Ita quoque clerici priuilegiis renunciare & de iis transigere non possunt, quae non tam personarum honori, quam Dei maiestati, cuius sacris isti dies noctesque vacare debent, indulta & concessa, creduntur. *l. 32. §. 4. D. de recept. qui arbitr. c. 4. c. 5. c. 6. c. 21. qu. 3.* Sic iuri quoque publico renunciare, aut de eo transigere nemo potest. *l. 5. §. 7. D. de administr. § peric. tut. l. 26. D. de testam. tut. l. 2. §. 4. C. de iureiur. propter cal. dando. l. 15. §. 1. D. ad L. Falcid. l. 38. D. de pact. l. 7. §. 14. l. 27. §. 4. D. eod.* Huc pertinent priuilegia illa omnia, quae principem ipsum, & rempublicam ita attingunt, vt non possit his, & de his sine praeiudicio illorum renunciari & transigi. Sic transigere non possunt *Legati* de priuilegiis &

immunitatibus legatorum, cum hic non tam ipso-
rum, quam eorum, a quibus missi sunt, causa aga-
tur, quod & dicendum erit de privilegiis *commer-*
ciorum, quibus ex foedere e. g. inter regem Galliae
& status Belgii foederati ab vtraque parte subditi
ipforum in vtriusque territorio ratione commercio-
rum gaudent. Pro regula hic tenendum esse reor:
Vbicunque ius aliquod principaliter & directo respicit utilita-
tem publicam, a priuatis mutari non potest; sin vero dire-
cto & potissimum ad priuatum tendit fauorem, potestque
sine praeiudicio reipublicae & principis negligi, priuatorum
renunciacioni & transactioni cedit. Breuius: de iure,
quod est publicum *auctoritate & utilitate simul*, transi-
gi non potest; de iure vero, quod est publicum
auctoritate tantum, non etiam *utilitate*, si quidem de
sola transigentis utilitate agatur, potest omnino.
Hinc priuilegio fori clerici, personaeque ecclesiasti-
cae renunciare non possunt. *c. 12. X. de foro comper.*
c. 18. eod. c. 8. X. de renunciat. Hoc namque beneficium
non est personale, cui renunciari valeat, sed po-
tius toti collegio ecclesiastico publice indultum, cui
priuatorum pactio derogare non potest. Simili ra-
tione priuilegia quoque exemptionum, & omnia
alia, quae non tantum transigentis, sed superioris
quoque causam & utilitatem respiciunt, transactio-
ne

ne nunquam alterari possunt, c. 5. X. de arbitr. conf.
 GAIL. Lib. 1. Obs. 40. nec sententia lata contra exem-
 tum circa exemptionem, nocet superiori, cuius
 interest exemptum non esse alteri subiectum.
 Cum res, inter alios acta, non debeat aliis praeiudicium
 generare. c. 8. X. de donat. Sed anceps admo-
 dum erit quaestio in sequenti casu: Ex consortibus
 & sociis, etiam non privilegiato, alterius privilegii
 prodest, si causa eorum diuidi & separari non
 possit. l. 10. pr. D. quemadm. seruit. amitt. l. 18. D. de ser-
 uitut. praedior. rustic. l. 29. D. de liberi. leg. l. 4. §. 3. D.
 si seruit. vind. l. 32. in fi. C. de appell. l. 1. §. 2. C. si vnus ex
 plur. appell. Quid si ergo fines privilegii obscuri sint
 & dubii, & privilegiatus socius inuito socio non
 privilegiato de privilegio transigere velit, num hoc
 facere possit? Vtpote si minor cum maiori in *caussa*
individa constitutus, sed per actum quendam laesus
 ad restitutionis beneficium prouocet, paulo post
 cum aduersario certo modo de eo transigat, vtrum
 hoc valide facere possit inuito socio? id quidem
 prorsus arbitror, cum maiori hoc beneficium tan-
 tum proficit, si minor velit; qui tamen, vt eo uta-
 tur, absolute cogi nequit, adeoque nihil impedit,
 quo minus transactione interveniente ab eo de-
 sistat.

§. XVIII.

Tandem IV.
consuetudo &
praescriptio fi-
nes dirigit, mi-
nuitque.

Denique IV) fines priuilegiorum *consuetudine, praescriptione, & facto, vel non facto* iis contrario, minui, extendi, aut penitus excludi possunt. Sicuti enim iura legesque consuetudine inducuntur, vetustasque legis vicem obtinet; *l. 32. sq. D. de legib. l. 1. §. vii. l. 2. pr. & §. 3. D. de aqua & aquae plu. arc. ita in priuilegiis introducendis iisdemque quandoque interpretandis l. 37. D. de legib. idem quoque vtriusque effectus deprehenditur. l. 35. pr. C. de episc. l. 3. §. 4. D. de aqua quorid. & aest.* Quoniam reuera & ista tacito populi seu principis consensu & approbatione constat, & nihil interest, suffragio voluntas declaretur, an rebus ipsis & factis. *l. ii. C. de natural. lib.* Quid? quod, si de interpretatione priuilegii cuiuscunque, obscuritate, ambiguitate, aut alia difficultate laborantis, quaeritur, ante omnia circumspiciendum est, si quae prius consuetudine & rebus iudicatis interpretatio recepta fuerit, & ea, si qua inueniatur, ante omnia amplectenda. Optima est enim legum interpres consuetudo, & maxima rerum iudicatarum auctoritas, praecipue, si perpetuo similiter iudicata res consuetudine certam interpretationem introduxit. *l. 38. D. de legib.* Et ideo minime sunt mutanda, quae interpretationem certam fem.

semper habuerunt *l. 23. D. de legib.* & in obscuris, quod plerumque fieri solet, sequimur. *l. 114. D. de R. I.* Consuetudinem tamen istam ex ratione ortam esse oportet; quod enim non ratione introductum est, sed *errore* primum, dein *consuetudine* obtentum, in aliis similibus non obtinet. *l. antepen. D. de legib.* Quanto autem tempore privilegiorum fines consuetudine seu desuetudine & praescriptione augeri minuiue possint? quotque actus contrarii hic requirantur? non nihil dubitationis habere videtur; quoniam ad praescriptionem privilegii leges aliae decem, aliae triginta, aliae quadraginta annos requirere videntur. Nos putamus, ante omnia hic videndum esse, cuiusnam conditionis sint personae, contra quos fines privilegii praescribi debeant. Etenim 1) si praescribendi sunt fines a *privilegiatis* in praediciam ecclesiae, civitatum &c., quadraginta anni desiderantur, *c. 15. X. de priuil.* intra quod scilicet tempus res et iura ecclesiastica, *Amb. Quas actiones C. de SS. eccles. civitatum*, nec non res fiscalia, & patrimonialia principis, *l. ul. C. de fund. patrim. lib. XI.* praescribuntur, tolluntur, vel minuuntur. Sin autem circa regalia v. c. ius venandi, iurisdictionem &c. nec non immunitatem a tributis contra principem praescribendam versetur privilegium, *tempus immemoriale*

moriale requiri, quippe quo, iura ista generatim tolli, mutari aut minui, communis Dd. sententia est. E contrario 2) si priuilegium, huiusque fines praescribendi sunt *contra priuilegiatum*, videndum erit, cuiusnam qualitatis & conditionis sit persona priuilegiata? Si enim priuilegium, de cuius finibus praescribendis quaestio est, concessum sit *uniuersitati* cuidam *publicae*, vt ecclesiae & reipublicae, priuilegium non perditur, nec fines eius minui possunt, nisi longissimo tempore, puta 40. annorum spatio, corpus illud eo vel plane non, vel in praescripto ambitu haud fuerit usum. Quocirca si capitulo data est singulari iure iurisdictio omnimoda, sed nihilo minus tantum inferiorem exercuit, omissa superiori, vtut occasio non defuerit: si liberum ius braxandi per priuilegium impetrauit; sed eo tantum usum est pro necessitate domestica, per quadraginta annos, limites priuilegii generalis ita mutati sunt, vt quid in posterum ei liceat, vnice ex praescriptione hac perfecta colligendum sit. Quid ergo si ius nundinarum ciuitati ita datum, vt quatuor vicibus per annum eo frui liceret, sed per XL. annos tantum binis vicibus eo vsa sit, priuilegium hac praescriptione restrictum est, vt ultra binas vices annuatim exerceri nequeat. Quamuis vero *ius nundina-*

rum iuxta *l. 1. D. de nund.* vel per decem annos amitti aut minui queat: id tamen intelligendum de nundinarum iure priuatis, concesso in praediis priuatis, de quo legendi sunt SVETON *in Claud. c. 12. n. 3.* PLINIUS SECVND. *lib. V. ep. 5.* CICERO *Philipp. 2. c. 36.* Quodsi vero priuilegium certo tantum in diuiduo concessum, & ita beneficium mere priuatum est, distinguendum est: vtrum *priuilegium ad plures species rerum* directum sit v. g. cum quis ab omnibus oneribus immunis pronuncietur; an ad vnicam duntaxat veluti ab inhospitatione? Priori casu actus contrarius quoad vnam, non statim iacturam totius priuilegii inuoluit; iniquum sane foret, si quis ad omnia onera in se suscipienda cogereetur, eo, quod certo saltem se subiecisset. GOTHOFR. *ad l. 12. C. de excusat. iur.* E contrario, cum quis semel vsus est priuilegio *stricte*, non potest eodem postea *vti large*: e. g. Si princeps alicui concessit immunitatem a collectis *in genere*, is autem forsan in vna tantum specie collectarum ea immunitate vsus sit, non item in reliquis, priuilegium integrum non quidem perdet suum; ast cum eodem semel vsus sit *stricte*, ipsum facto suo fines priuilegio posuisse, & ad illas collectarum species, quas soluit, obligatum esse, dicendum est, nec quicquam dubitandum,

tali modo quempiam favori pro se introducto renunciare posse, conf. HARPRECHT *diss. de prae-
script. immunit. a collectis*. Tenendum tamen est, factum hoc esse debere *voluntarium*, non coactum, aut metu extortum, quod nihil operatur; Et si coactio & metus adsit, prudenter tamen aget, qui actum privilegio suo contrarium admittere debet, si id citra praeiudicium sui privilegii facere sese protestetur, ut vi huius protestationis privilegium in suis limitibus latioribus conferuet. *l. pen. §. fin. D. de vacat. muner.* Si ad unquam tantum speciem privilegii certo individuo concessum directum sit, amittitur *unico actu* seu facto contrario. Sic qui privilegium habet non soluendi decimas a frugibus, & nihilominus soluit, privilegio renunciare videtur. *c. 15. X. de priuil. §. c. 6. eod. Rec. Imp. de a. 1548. §. Sätze aber der ausgezogene &c. 59. in fin. verbis: Wo sich befindet, daß ein ausgezogener Stand innerhalb Menschen gedenden, ein, zwey, oder mehrmahls hätte dem S. Reich gesteuert, und also das Reich in quasi-possession wäre, der soll nachmahls uugeweigert steuren.* Eadem repetuntur in *R. I. Ratibon. a. 1576. §.* Wo aber innerhalb 105, Directa namque contrauentio *renunciationem* inducit, proinde privilegium speciale certae personae, quoad certam

certam rem indultum, vnico actu, directe ei contrario amittitur. GAIL. II. Obs. 60. §. 10. KNIPSCHILD de iur. & priuil. ciuiv. imper. Lib. I. c. 18. §. 1. §. 99. Fallunt tamen haec, vbi quis 1) coacte priuilegio contrauerit, aut 2) protestando ius suum saluauerit; actus enim etiam voluntarios, protestatione posse limitari: docet SCHÜZ Vol. 2. I. P. exerc. 8. §. 7. aut 3) contrauentio ex ignorantia processerit; Idem c. 1. aut 4) priuilegium clausulam annullativam v. g. quod nullus actus contrarius possessori nocere debeat, complectatur. Denique inde quoque liquet, priuilegium facilius amitti posse per *factum*, quod ei directo contrariatur, quippe quo ei ipso facto renunciatur vel in totum vel pro parte, quam per *omissionem & non-usum*, qui non tollit, restringit, aut minuit priuilegium, nisi accedente tempore praescripto, antea designato.

TANTVM.

CLA.

CLARISSIMO

DN. CANDIDATO

S. P. D.

PRAESES.

Fines priuilegiorum in disputatione,
quam meae subiecisti censurae &
directioni, determinas, vt, quid
rectum quidve minus, in eorum exerci-
tio censeri debeat, accurata lance ponde-
raris. Sicuti enim natura quibuscunque
rebus creatis certos fines, quos excedere
haud debeant, constituit; sicuti porro ne-
cessitas communis homines induxit, vt ter-
minos agris ponerent, & finibus certis
dominia rerum circumscriberent; ita
quoque necesse fuit, vt in rebus moralibus
certi determinatique fines, intra quos
qui-

quilibet actiones suas contineret, constituerentur, vt ita id, quod *rectum* est, obtineri posset. Rectissime enim canit Poeta:

*Est modus in rebus: sunt certi denique
fines*

Quos ultra citraque nequit consistere

RECTVM.

A *recto* tramite itaque recedit, qui fines hos morales turbat, eosque temerario ausu excedit, adeoque inde Tumet ipse, clarissime Candidate, facile colligere poteris, in quot formas infinitas variasque *excessus* in actionibus hominum sese mutare queant. Etenim in praecipuo argumento, in quo vt plurimum homines fines praescriptos transilire solent, hoc ipsemet optime demonstrasti, atque limites priuilegiis praescriptos contra turbatores & inuasores euicisti, denique illud ipsum, quod in priuilegiis RECTVM dicendum, sedula meditatione ex ipsis iuris penetralibus eruisti,

ac

ac in lucem protraxisti. Excedere nolui-
sti limites iustae differtationis; ne eiusdem
culpaе, quam in aliis redarguis, reus fieres;
alioquin enim nullo adhibito monitore
intelligis, per infinita exempla, in ipsis
rerum argumentis obuia, hoc thema vaga-
ri, quibus exornari atque illustrari potuif-
set. Sed vel haec selectiora capita, quae hoc
specimine inaugurali a Te explicata sunt,
testimonio publico Tibi esse queunt, Te
studiorum academicorum metam sollicita
cura quaesuisse, inuenisse, & tandem im-
petrasse: aequum itaque est, ut post examina
aeque priuata ac publica finem diligentiae
Tuae assequaris, & brabeum illud, quod
tantum bene merentes ornat, obtineas.
Quocirca etiam, quod mei officii est, his-
ce codicillis exhibeo praestoque, Tibique
de cursu studiorum Tuorum pulcherrime
absoluto gratulor. Dabam Halle d. XXIII.
Mart. MDCCXXXVI.

Der

S Er sich mit Ehre, Rang und grossen Tituln
schmückt,
Der wird, nach heutgen Bahn, nothwendig
hoch gepriesen;
Ober gleich sein Talent der Welt niemahls gewiesen,
Und niemand also wiß, wozu er sich wohl schickt.
Wann nun dem Titul-Staat annoch Verdienste fehlen:
So nennt man diß, mit Recht, auf Teutsch: die Titul
stehlen.

Diß muß, Gelehrter Freund! **D**U höchst zu wie-
der seyn:
Sonst hättest Du vorlängst den Doctor-Rang ge-
nommen:
So willst Du, durch Verdienst, mit Recht, zu Ehren
kommen,
Und giebst viel lieber erst zwiefache * Proben ein.
Dergleichen Modestie, so selten sie erscheinen,
Nennt man, mit gutem Fug: die Titul abverdienen.

Wohl dem! wer so, wie **D**U, Sochwerther Freund!
gestint;
Der ist vor aller Welt gedoppelt hoch zu loben,
Weil er nach muntrem Fleiß, nach Wiß- und Tugend-
Proben,
Der Ehren göldnes Blies mit mehrerm Recht gewinnt.
Drum

* Womit so wohl auf die von dem Hrn. Candidato bereits in Marburg,
de publica laetitia ob praesentiam summi imperantis, gehaltene und
Ihro Königl. Maj. in Schweden dedicirte als auch auf gegenwär-
tige Inaugural. Disput. gezelet wird.

Drum schreib ich, da ich mich zu treuen Wünschen schicke:
Gedoppelt ist Dein Ruhm, gedoppelt sey Dein
Glücke.

Hiermit wolte dem Herrn Candidato, zu
dieser rühmlichst abgelegten Probe sei-
ner Gelehrsamkeit, aufrichtig Glück
wünschen.

Petrus Georgisch.

Jur. Vtr. Doct.

NOs, patriae fulcrum, quorum toga temperat
orbem,
Quos tamen iniustos liuida turba vocat;
Nos pater Aonidum laudat: quos aequus amavit,
Hi miseris nobis prospera vota fouent.
O! erit & felix quae gens felicior vnquam?
Atria candorem splendidiora probant.
Gratia nos quorum tot priuis Legibus ornat,
Nostraque custodit munera tanta fides.
Inuide! si dubites, Legum modo corporis artus,
Saepe manu lubeat voluere: mutus eris.
Mutus eris, scriptum postquam lustraueris istud,
Quod mihi tam gratam, quam Tibi triste, fuit,
Namque ego consolor; cum te tua turba rubescit;
Quod nostro in Phoebi liminae crescit honor.

Viro Iuueni Praenobilissimo, Resp. do-
ctissimo, his quibuscunque deditam
mentem declarandi causa gratulatur

Max. L. B. a Leutrum.
Opponens.

Es Grossen Friedrichs Saal-Athen,
Will durch des grossen Böhmers Schriften,
Fast täglich seinen Glanz erhöh'n,
Und sich ein ewig Denckmahl stiften;

Wald

Bald sieht man die gelehrte Feder,
Der Welt zum Wunder, flehzig seyn,
Bald stellt er sich auf der Catheder,
Mit einem würdgem Docter ein.

Der Höchste stärcket diesen Mann,
Der Himmel segnet Seine Lehren,
Drum treffen wir so viele an,
Die Solchen mit Begierde hören;
Heut können wir ein Beispiel sehen,
Wir sehen, eh wir es vermeint,
Dich würdig zur Catheder gehen,
Geehrter und gelehrter Freund.

Wir rühmen Deine Wissenschaft,
Die Tugend will sich mit Dir gatten,
Die Weisheit borgt Dir ihre Kraft,
Drum geht Dir alles wohl von statten;
Ich selber, der ich Dich bekrieger,
Geh von Dir übermannt zurück,
Und wünsche noch, zu Deinem Siege,
Dir tausendfaches Heyl und Glück.

Hiermit wolle dem Herrn Respondenti zur
glücklich abgelegten Probe Seiner Ge-
lehrsamkeit ergebenst glückwünschen

E. F. G. L. B. ab Ellrichshausen.

S. R. I. E. I. Opponens.

NOctem perrumpit radiis & lampade Phoebus,
Nec potes abscondi lumine flamma micans.
Gloria nec florum conspectu sola superbit,
Sentit Odore rosam, qui videt ipse decus:
Sic, qui vos dulces cohuic pulchra arte Camoenas
Ignotum studium non finit esse suum;

R 2

Sic

Sic est, sic recto TV tramite pergis *Amice*,
Sic lumen splendet, sic manifestus odor.

Praenobilissimo atque Doctissimo Domino
Respondenti haecce pauca gratulandi au-
mo adicere voluit, debuit

Hen. Conr. de Strombeck.
Opponens.

Ascendis cathedram, nostris abiturus Athenis,
Quas Sala perdocto gurgite flumen alit.
Stasfortis, promissis doctrae Tua roborata linguae,
Quae probat ingenium non latuisse Tuum.
Pro meritis igitur summos conscendis honores,
Et fers virtutis praemia digna Tuae.

gratulabundas scripsit

Hieronymus Hartwig Moller.
Hamb. Opponens.

Ihr Musen greift zum Septen-Spiel,
Stimmt die verstimelten Thöne wieder,
Auf! Dichter schärffet euren Kiel,
Auf! singt und dichtet neue Lieder,
Warum? weil sich ein Wunder zeigt,
Da unser Freund so rühmlich aufs Catheder steigt.

Ich selber würd, nach meiner Pflicht,
So Palm als Lorbeer-Cränze bringen,
Ich säumete wahrhaftig nicht,

Ein

Ein neues Loblied abzusingen:
Allein, hier ist ein Lorbeer-Hahn
So manchen Lorbeer-Kranz zu winden viel zu klein.

Man findet keinen Lorbeer-Zweig,
Um einen Ehren-Kranz zu winden,
Wer sonst an Erfindung reich,
Kan nichts verändertes erfinden,
Das macht ein jeder ist bemüht,
Das zu erhöhn, was er vor andern glängen sieht.

Freund dieser Tag bestärkt den Satz;
Dann Du besteigst die Ehren-Stufen:
Drum suche ich auch einen Platz,
Ein frohes Vivat mit zu ruffen,
Berachte nur nicht dieses Blat,
Das, zwar viel ehrliches, doch nichts von Einfall, hat.

Hiermit wolte ehligst in aller Ergeben-
heit gratuliren

H. E. von Spilcker.

E. F.

So zeigt, Geehrter Freund, dein aufgeweckter
Geist,
Daß Du mit allem Ernst der Themis Schätze
suchest,
Den eingebildten Wahn desienigen verfluchest,
Den seine Phantasie mit leeren Schalen weiff.
Bergönne mir demnach, daß mein entwöhnter Kiel,
Da uns Dein muntre Sinn dergleichen Proben
zeigt,
Bey der Gelegenheit von deinem Ruhm nicht schweiget:
Itt

Ist schon dergleichen Thun Ihm etwas allzuviel:
Jedoch wo sind ich das, was Deinen Ruhm erhebt:
Genug, daß Dich Themis schon, das zu erzeiffen,
mahnet,
Wozu Dein muntreer Wis Dir längst den Weg ge:
bahnet,
Dein unerschrockner Fleiß recht eifrig nachgestrebt:
Indessen nimmi nur noch getreue Wünsche an,
Die Dir die Redlichkeit in diese Zeilen schließet:
Sie wünschet, daß Deine Brust dergleichen stets ge:
niehet,
Was Dich, und den zugleich durch Dich, ergötzen
kan,

Der sich nennet.

Georg Ludwig Böhmer.

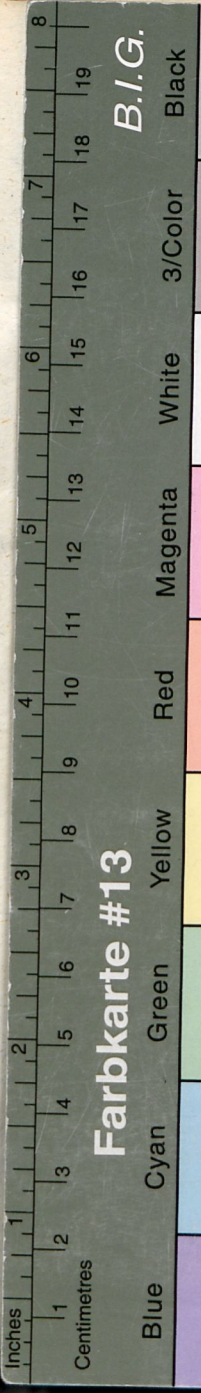
153 744

AB 153 744

X 2512617

2

B.I.G.

Farbkarte #13

16.

IVRIDICA INAVGVRALIS
DE
MINIBVS
LEGIORVM
GVNDIS

QVAM
IA FRIDERICIANA
PRAESIDE
FRIDERICIANAE DIRECTORE
ENNING. BOEHMERO
REGI BORVSS. A CONSIL. INTIMIS
IVRID. PRAES. VICAR. ET P. P.

MARTH MDCCXXXVI.
ANTE ET POMERIDIANIS
H. L. Q. C.
RVDITORVM DISQVISIONI
SVBMITTIT

LVDOVICVS DV PVY
ASSO-CASSELLENSIS.

AE MAGDEBVRGICAE
GRVNERTI, ACAD. ET SENAT. TYPOGR.